

BLOED

Tom Lanoye &

ROZEN

**HET LIED VAN
JEANNE EN GILLES**

Bloed & Rozen

Het lied van Jeanne en Gilles

Tom Lanoye

Dramatis Personae

Jeanne d'Arc	een meisje uit het volk <i>(in Deel II: Francesco Prelati, een jonge monnik uit Florence)</i>
Gilles de Rais	haar wapenbroeder, later maarschalk <i>(in Deel II: zichzelf, ontspoord)</i>
De Dauphin	later koning <i>(in Deel II: Poitou, knecht van Gilles)</i>
De Koningin	moeder van de Dauphin <i>(in Deel II: Madame Jeudon, moeder van een vermoord kind)</i>
De la Trémoille	oom van Gilles en raadgever van de Dauphin <i>(in Deel II: De la Sillé, neef en knecht van Gilles)</i>
Monseigneur Cauchon	een bisschop en kerkelijk rechter <i>(in Deel II: Monseigneur de Malestroit, idem)</i>
Monsieur De Bouligny	geldschieder van de Dauphin <i>(in Deel II: Monsieur de Ferron, geldschieder van Gilles)</i>
De stemmen van Jeanne	<i>(in Deel II: de demonen van Gilles)</i>

Het toneel is in het vaderland, aan het eind van een eindeloze oorlog.

Inhoud:

Deel I: Rozen

Jeanne

- I.1 De Stemmen
- I.2 De Test van het Hof
- I.3 Het Krijgstoneel
- I.4 De Kroning
- I.5 Het Krijgstoneel (bis)
- I.6 Het Proces
- I.7 De Terechtstelling

Deel II: Bloed

Gilles

- II. 1 De Demonen
- II. 2 De Test van de Duivel
- II. 3 Het Ritueel
- II. 4 Het Ritueel (bis)
- II. 5 De Entente
- II. 6 Het Proces
- II. 7 De Terechtstelling

Zangen

I. De Stemmen Jeanne

II. De Demonen Gilles

Nawoord

Deel I: Rozen

Jeanne

‘Omnes torqueri possunt –
iedereen mag gefolterd worden.’

uit de handboeken van de Inquisitie

‘Onmenselijkheid bestaat niet, er is alleen
het menselijke, niets dan het menselijke.’

De Welwillenden, Jonathan Littell

I. 1 De Stemmen

De drie Stemmen zingend op, samen met een meisje in een eenvoudige rode jurk – Jeanne.

(zang I. 1: Verlaat wat gij ooit waart...) (*)

JEANNE

(biddend)

Vader? Onze Vader die in de Hemelen zijt? Gezegend zij
Uw Naam. Geprezen zij Uw Zoon. Van U is het Koninkrijk.
Het Vorstendom der Eeuwigheid. Maar Uw Wil geschiede
ook op aarde. Verschaf ons dus de moed. Verleen ons nu
't vermogen. Om Uw Roeping te dragen. En niet te versagen.
Uw vijand te verjagen. Alles te wagen. Alles te verdragen.
De plichten en de plagen. De balsem en de slagen. De triomfen
en de nederlagen. U en U alleen te behagen. Tot het
einde onzer dagen. Tot het einde onzer dagen. Tot het einde
onzer dagen.

I. 2 De test van het hof

*Jeanne oog in oog met een majesteitelijk uitgedoste man.
Achter hem staan drie andere mannen, een bisschop en een Koningin,
allen metoverdadige opsmuk.*

GILLES

Wat wilt u dat ik doe voor u? Moet ik beven of bidden?
Bloeden of knielen?

JEANNE

Voor mij moet niemand knielen.

GILLES

Niemand?

JEANNE

Tenzij de Engelsman, en allen die ons land bedreigen.

GILLES

Wie bent u dan?

JEANNE

Ik ben niets, mijn heer.

GILLES Niemand is niets.

JEANNE Ik ben een instrument.

GILLES U laat zich aanspreken als 'de Maagd'.

JEANNE Is het verboden te heten wat men is?

GILLES De Moeder van God was maagd. Wilt u zich met Haar vergelijken?

JEANNE Ik heb geen zoon. Ik zal er ook nooit een dragen.

GILLES Het is tegen de natuur, om niet te verlangen naar kinderen.

JEANNE Hebt u zelf een zoon?

GILLES Ik ben een man van de wapenen. Mijn land is mijn kroost.

JEANNE Dan zal het u niet moeilijk vallen mij te volgen.

GILLES Waarom zou ik een meisje volgen? Een herderin die haar Dauphin beveelt alsof niet hij, maar zij hier audiëntie houdt?

JEANNE Dit is geen audiëntie. Ik vraag u niets, ik meld u niets. Ik smeed u enkel mij te volgen.

GILLES Wie leerde u de kennis van het zwaard?

JEANNE Waar een wil is, is een weg.

GILLES Bent u echt zo jong als u beweert te zijn?

JEANNE Hoe oud ik ben, is niet van groot belang.

GILLES Door wie bent u hierheen gestuurd?

JEANNE Door wie ons allemaal bestuurt, van bij onze eerste schreeuw.

GILLES Door wie bent u lijfelijk hierheen gebracht?

JEANNE Door mannen die in u geloven, en in God.

GILLES Wie voorzag jullie onderweg van voedsel en vervoer?

JEANNE Uw volk.

GILLES Waarom zouden boeren en burgers zich bekommeren om u?

JEANNE Omdat ze lijden.

GILLES Waaraan lijden ze dan?

JEANNE Ze wachten.

GILLES Op wie? Op wat?

JEANNE Op u.

GILLES Op mij?

JEANNE U bent wie zij verdienen.

GILLES Indien ze mij verdienen, waarom rekenen ze dan op u?

JEANNE Zonder mij zult u nooit worden wie u bent.

GILLES *(streelt haar over het hoofd)*
Wat belet me om u op het rad te leggen? Ieder bot te breken in uw lijf? Zelden zag men zulk een tener, kwetsbaar boerenkind.

JEANNE *(weert af)*
Breng me bij de Dauphin. De echte.

TRÉMOILLE Gilles? Genoeg, beste neef. Lieve mejuffrouw: aanvaard onze excuses en wees hogelijk welgekomen aan dit hof, dat – zoals u ziet! – de parel is aan Europa's kroon, de navel der beschaafde wereld, en de sterkste steunpilaar van heel de christenheid. En uw naam is... *(leest in notities)* Jeanne?

JEANNE Zo liet mijn vader mij dopen.

TRÉMOILLE *(leest)*
En de naam van die verwekker is – even kijken – ‘Jacques’? U ziet: wij nemen uw bede en uw bezoek bijzonder ernstig. Wij hebben echt alle mogelijke inlichtingen gewonnen omtrent de aard van uw intenties en de wederwaardigheden van uw jeugdige afkomst. En ik moet zeggen: mijn compliment! U hebt ons versteld doen staan. Onze dank jegens u is even groot en oprecht als onze goede raad: keer terug naar Domrémy. Het is lente. Jacques heeft hulp nodig met zijn loopse koeien. Of zijn het schapen, waaraan u het liefste leiding geeft?

JEANNE Dat is allemaal verleden tijd.

TRÉMOILLE *(leest weer)*
In uw geboortedorp wordt gefluisterd dat u met een leger op wilt trekken als – excuseert u me voor het botte woord – ‘marketentster’. U kent de rol die dergelijke dame speelt, voor onze eenzame soldaten, die hun lijf en leden maar zelden kunnen warmen, tenzij aan de simpele sintels van een dovend kampvuur?

JEANNE In het leger dat ik aan zal voeren, zal geen plaats voor hoeren zijn. En hoe was úw naam?

TRÉMOILLE Excuus! Hoe hemeltemgend onbeleefd van mij! Excuus! Mijnheer De la Trémoille. Een eenvoudige dienaar van de Dauphin.

JEANNE Breng me dan bij hem.

TRÉMOILLE Mejuffrouw, indien uw zaak zo hoog en heilig is, dan leidt de Almachtige u vanzelf wel naar onze DAUPHIN.

JEANNE *(stapt op de Dauphin af, knielt)*
Sire? Vergeet wat roddelaars en lasteraars vertellen. Ik hoor u toe, met lijf en leden, heel mijn hart, al kost het me mijn leven.

DAUPHIN Wie zegt dat ik uw Dauphin ben? Net stond u nog tegen iemand anders te praten.

JEANNE Mijn Stemmen verzekeren me dat u het bent.

DAUPHIN Wat zeggen ze nog meer, die befaamde stemmen van u? Kan ik ze niet een handvol bagatellen vragen? Over de Engelse stellingen in Orléans?

TRÉMOILLE Sire! Dit is hogelijk ongepast en uitermate ongebruikelijk.

CAUCHON Waarzeggerij en superstitie lossen nooit iets op.

DAUPHIN Wat wel? Ik heb maandenlang alles onderschreven. Uw hoogmissen en paternosters. *(tot De la Trémoille)* Uw onderhandelingen en afkoopsommen. En wat, mijne heren, is onze weinig glorieuze positie – en mijn navenante dispositie? De vijand houdt ons in de tang, en onze bondgenotenoverwegen van kamp te wisselen. Heeft een van u beiden dat weten te weerstreven? *(tot Jeanne)* Wat zeggen uw stemmen, kind? Laat horen.

JEANNE *(de Stemmen zingen gedempt, terwijl Jeanne spreekt)*
Ze spreken alleen tot mij. Al jaren. In golven van vreugde en licht...

(zang I. 2: Nooit word ik vrouw...)

JEANNE Ze zeggen dat ik soldaat moet worden onder uw soldaten. Ze zeggen dat ik gekleed en gevoed moet gaan als een van hen. Ze zeggen dat ik ten strijde moet trekken aan het hoofd van uw leger. Ze zeggen dat ik niet moet vrezen voor letsels of lijden. Ze zeggen dat ik de enige ben die de Engelsen kan kraken. Ze zeggen dat ik de enige ben die het beleg van Orléans kan breken. Ze zeggen dat ik de enige ben die haar burgers kan bevrijden. En ze zeggen dat ik u daarna naar de kathedraal van Reims moet leiden. Opdat u eindelijk gekroond zou zijn tot koning. *(de Stemmen stoppen)*

KONINGIN Een niet helemaal glashelder verhaal.

DAUPHIN Chère maman? Excuseer, maar u spreekt voor uw beurt.

JEANNE *(tot de Dauphin)*
U moet me op mijn erewoord geloven. Het is een boodschap van mijn Meester.

CAUCHON En wie mag dat dan wel zijn?

JEANNE Christus, onze Heer.

CAUCHON *(tot de Dauphin)*
Sire? Ik smeeek u. Nog los van de scholastieke implicaties van zulke uitspraak, kan ze op weinig andere merites bogen dan die van de warrigheid.

JEANNE Hebt u dan een andere Meester, monseigneur?

CAUCHON Christus is mijn Meester binnen de schoot van onze Heilige Kerk.

JEANNE Allicht. Een andere manier bestaat niet. Wie dat beweert, die dwaalt.

- CAUCHON Lief kind, wat weet u van de Bijbel af? Hebt u Hem ooit gelezen? Kunt u eigenlijk wel lezen?
- JEANNE Moet men kunnen lezen om gelovig te mogen zijn?
- CAUCHON Het helpt. Alleen in wat geschreven staat, kan men zich niet vergissen.
- JEANNE Gaat u iedereen die niet kan lezen de toegang ontzeggen tot uw kathedraal? Dan blijven er weinigen over, het spijt me dat ik het zeggen moet, aan wie u kaarsen kunt verkopen, of aflaten. Mijn Kerk, monseigneur, is er een van soberheid en strijd, niet van pracht en praal.
- CAUCHON Lieve kind, het staat een mejuffrouw van uw leeftijd slecht om zich kwaad te maken over zaken waar ze de geplogenheden niet helemaal van kan kennen.
- TRÉMOILLE *(tot de Dauphin)*
Sire, zouden we niet beter deze audiëntie naar een later tijdstip verdagen, om er dan wat grondiger op in te gaan? U hebt dringende besognes in binnen- en buitenland.
- KONINGIN *(idem)*
Ik heb zelden accorderende gedachten met mijnheer De la Trémoille, nu moet ik hem feliciteren.
- JEANNE *(idem)*
Geef mij een paard, een zwaard, een vaandel en uw leger. In ruil zal ik, zoals de Heer mijn Meester mij heeft opgedragen, u eerst in Orléans de overwinning schenken, en daarna in Reims de kroon.
- DAUPHIN *(keert Jeanne de rug toe; tot zijn hof)*
Heel het land heeft de mond vol van haar. Wat moet ik ermee?
- CAUCHON Sire! De hysterie van zo'n goedbedoelend meisje kan de gemoederen verhitten, en kettters zullen dat misbruiken. De terechtstelling van de grootste heethoofden, spijtig maar onvermijdelijk, heeft de anderen maar kort afgeschrikt. Afvalligen belagen en belasteren weer volop onze Moederkerk. Die heeft goddank opnieuw één paus in plaats van twee, en de vergissing van Avignon als Heilige Stoel is uitgewist – maar Sire! U hebt de steun nodig van een onverdeelde, glorieuze Kerk.
- DAUPHIN Ik vraag u om raad over haar – u begint over uw baas in Rome.
- CAUCHON Ook uw vijanden praten met Rome. Het diplomatieke gevecht is de moeder aller slagvelden.
- DAUPHIN Maar stel nu eens dat dit kind in haar opzet slaagt? Zo'n buitenkans kunnen we toch niet laten liggen!
- TRÉMOILLE Haar greep op u zal groter zijn dan omgekeerd. En hoe lang blijft ze in de gunst van het gepeupel, vóór het haar laat vallen als een steen – en u erbij? Wat gewone mensen werkelijk willen, Sire, al schreeuwen ze nog zo luid het tegendeel, is een harde hand. En als ooit ons volk een sterke leider kon

gebruiken? Hongersnood, builenpest, roversbenden, vluchtelingenstromen...
Natuurlijk zijn uw onderdanen bang en
wispelturig, Sire! Maar dat bestrijdt u niet door hun lot in
handen te leggen van een wereldvreemde herderin. Weest ú
doortastend! Neemt ú het heft in handen!

DAUPHIN *(weifelend)* En wat denkt mijnheer De Boulogny?

DE BOULIGNY Sorry, Sire. Ik heb geen talent voor politiek.

DAUPHIN U bent handelaar. U kent het volk het best.

DE BOULIGNY Ik ken alleen cijfers en centen. Ik heb met uw hoofdontvanger
de rekeningen doorgenomen. Uw slager weigert deze week
nog vlees te leveren en ook uw schoenmaker bewaart uw
nieuwe slippers tot ze zijn betaald. Na aftrek van de sobere
interessen die mij verschuldigd zijn, beschikt uw hof nog
over vier kronen.

TRÉMOILLE Vier kronen?

KONINGIN *(tot de Dauphin)*
Waar is uw erfenis naartoe?

DAUPHIN Wat heb ik ooit gekregen, behalve miserie en malaise?

DE BOULIGNY De middelen ontbreken gewoon om op te trekken naar Orléans.

DAUPHIN Ik vraag u om raad over die Jeanne — u begint over mijn rekeningen.

DE BOULIGNY Over dat meisje kan ik kort zijn. Ga met haar in zee.

TRÉMOILLE Pardon?

DE BOULIGNY Heeft u haar duizenden volgelingen gezien? Gisteren stonden
ze klaar om een godvrezend mens de hersens in te slaan
voor een beker wijn, nu kussen ze de grond waarover zij
gelopen heeft. Ze moeten van haar te biechten gaan en te
communie, ze mogen niet meer dobbelen, niet meer vloeken
of omgaan met vreemd vrouwvolk. En ze doen dat! Van één
ding wordt niet gesproken. Soldij. Dat kind beschikt over
een almaar groeiend leger, en het kost haar alleen maar wat
sermoenen.

DAUPHIN Mijnheer De Rais? U, een van onze hoogst geboren ridders
— zou u ten strijde trekken aan de zijde van zo'n meisje?
Met zakkenrollers en met moordenaars?

GILLES *(stilte)*
Het is verbijsterend hoeveel passie één enkel kind weet los
te maken, overal, bij iedereen. En zij straalt iets opmerkelijks
uit. Als ons dat een kans kan schenken om de nederlaag
te mijden? *(stilte)* Ik ben tot alles bereid, Sire. En tot alles
in staat.

CAUCHON *(na een lange stilte)*
Bestaat er niet — tenzij ik me vergis, hoor — een aloude voorspelling,

zelfs nog toegeschreven aan Merlijn van koning
Arthur, dat Frankrijk ooit bevrijd zou worden door een maagd?

- DE BOULIGNY *(geërgerd)*
Het gaat hier over zaken van staat. Wat hebben een sprookjeskoning,
een tovenaer en een maagd daarmee te maken?
- CAUCHON *(aarzeland)*
Wel: zou zo'n legende niet – eventueel! – geplaatst kunnen
worden in een, zeg maar, accuratere context?
- TRÉMOILLE
Maagden doen het altijd goed. In elke context.
- DE BOULIGNY
De context, heren, is oorlog. Oorlog in tijden van budgettaire schaarste!
- CAUCHON
Wel: zou het niet juist Engelse soldaten schrik inboezemen,
te beseffen dat ze moeten strijden tegen zo'n legende?
- TRÉMOILLE
Onze soldaten zou het juist kunnen bezielen. En hoe dichter
wij dat kind bij ons houden, hoe beter we haar zouden kunnen controleren.
- CAUCHON
En zouden we haar op die manier niet ook het best kunnen
behoeden voor de valkuil van de ketterij?
- DE BOULIGNY
Tja – als je het zo bekijkt? En als we de uitgaven kunnen beteugelen?
- TRÉMOILLE
Ze zou natuurlijk wel een en ander nodig hebben voor zo'n rol.
- DE BOULIGNY
Daar begint het al!
- TRÉMOILLE
Een opvallend paard, een in het oog springend zwaard, een
bijzonder harnas...
- CAUCHON
Haar persoonlijke vaandel zou expliciet moeten gewagen
van God én vaderland.
- DE BOULIGNY *(zucht)*
Als je er één een nieuw vaandel geeft, willen ze er allemaal een.
- TRÉMOILLE
We zouden haar bij elke krijgsraad het idee kunnen geven
dat zij de chef de guerre is. Naderhand vergaderen onze generaals
in het geheim opnieuw – zonder haar.
- DAUPHIN *(tot De Bouligny)*
Zo veel kan dat toch niet kosten?
- TRÉMOILLE *(idem)*
Het zou een investering zijn! Een overwinning brengt niet
alleen een lauwerkrans. Broodnodige accijnzen, de handel
weer hersteld, wat losgeld hier en daar... De Engelsen zouden
het niet nalaten!
- DAUPHIN
En als Orléans valt, valt misschien de rest. We kunnen dit
toch niet onbeproefd laten?
- CAUCHON
Baat het niet, het schaadt ook niet.
- TRÉMOILLE
A la guerre, comme à la guerre!

- KONINGIN *(neemt de Dauphin apart)*
Waarom zou een plattelandsmeisje slagen waar uw bevelhebbers al maanden falen? Dit zal hen van u vervreemden.
- DAUPHIN Hadden ze gepresteerd waar zelfs deze boerin van droomt, dan waren ze mijn vrienden gebleven. En van mijn vader hebben ze zich ook vervreemd.
- KONINGIN Uw vader heeft ooit, in een vlaag van waanzin, vier van zijn verplegers gedood met een tafelmes. Vindt u het raar dat zijn generaals niet ongewapend met hem durfden te vergaderen?
- DAUPHIN Niet weer dat verhaal, maman — alstublieft! Ik beseft wat u hebt doorstaan, ik heb respect voor uw smart, ik ben erkentelijk voor alles wat u hebt opgeofferd, ik hou van u. Wat hoopt u nog meer te verkrijgen van mij? Wat kán ik meer doen?
- KONINGIN *(wil hem omarmen)*
Dat u eindelijk de waarheid ziet. Uw vader heeft zijn kroon verspeeld doordat hij zijn ziekte ontkende. Soms dacht hij dat hij van glas was, en liep hij dag en nacht rond in een harnas, om niet te breken.
- DAUPHIN *(weert haar zacht weer af)*
Geen enkele overdrijving zal mij doen vergeten wat u toch ook teweeg hebt gebracht achter zijn rug, en achter die van mij. Ik was nog maar een kind, maman. Waarom hebt u dat vervloekte verdrag getekend in Troyes? Dát is de oorzaak van alle ellende.
- KONINGIN Jongen, toch. Uw vader was van de wereld, en de wereld stond klaar om ons land in te palmen.
- DAUPHIN U hebt mijn troon beloofd aan een Engelsman. U liet nog net niet neerschrijven dat ik niet eens de zoon was van mijn vader. Wat blijkbaar niemand verwondert. Wat moet ik denken, moeder, van uw levenswandel, zoals die overal wordt rondverteld?
- KONINGIN Ik ben geen heilige, ik ben een vrouw, en uw vader was een schim van een man. Begrijp dat nu toch eens!
- DAUPHIN Was hij wel mijn vader?
- KONINGIN Wat ik ook antwoord, u zult me niet geloven.
- DAUPHIN Wás hij mijn vader?
- KONINGIN U bent mijn zoon. En alles wat ik heb verdragen — alle vernederingen en achterklap — ik heb ze verdragen voor u. En ik ben niet van plan mijn offers te laten ondergraven door een tweede zwakzinnige: dit zenuwzieke meisje van de boerenbuiten.
- DAUPHIN Ja, maman: ik bèn de wereld ingekropen langs uw schoot — van slangenkuil naar slangenkuil. Maar welk eeuwigdurend privilege hoopt u daaraan te ontleen?
- KONINGIN Verwens me maar, jongen. Een moeder doet alles voor haar kind. Vergeving is nog het simpelste. *(omarmt hem)*

DAUPHIN *(laat het toe)*
Ik had dat niet mogen zeggen. Ik weet niet wat dat is met mij! De laatste tijd valt me soms een rood waas van woede voor de ogen, en dan zeg ik iets hardvochtigs, zonder het te willen.

KONINGIN U bent als hij. U kunt het niet alleen. U hebt mij nodig!

DAUPHIN Uw bondgenoten uit Beieren, die heb ik ook nodig. Wanneer komen ze eindelijk over de brug? Waar blijven ze, maman? U hebt me steeds beloofd dat ze met één vingerknip gehoorzamen aan u.

KONINGIN Ze vertrouwen het niet. Ontdoe u eerst van die bisschop en die De la Trémouille, om maar te zwijgen van zijn bloeddorstige kozijn. Waarom verdraagt u zulk gespuis?

DAUPHIN Zij hebben mij tenminste niet als kind verkocht. *(zucht)*
Nu doe ik het weer!

KONINGIN Ooit zult u zich gelukkig prijzen, jongen, dat ik er was om u te helpen bij de echte erfenis van uw vader. U nadert de leeftijd van zijn eerste beroerte.

DAUPHIN *(weert haar weer af)*
Zeg dat niet. Zeg dat nooit meer!

KONINGIN Wie goed bij zijn verstand is, verkoopt nooit zijn ziel aan het canaille. *(tot Jeanne)* Mejuffrouw?

JEANNE *(knielt)*
Madame?

KONINGIN U hoeft niet te knielen.

JEANNE U bent mijn Koningin.

KONINGIN Bedankt om mij daaraan te herinneren. Hoeveel verlangt u?

JEANNE Hoeveel wat?

KONINGIN Hoeveel geld?

JEANNE *(gaat staan)*
Voor wat?

KONINGIN Om terug te keren naar waar u vandaan komt.

JEANNE *(onthutst)*
Met alle respect, mevrouw: uw voorstel kwetst mij diep.

KONINGIN Kwetsuren en schaafwonden kunnen genezen. Vertel mij hoeveel de zalf moet kosten.

JEANNE Mijn missie kent geen prijs. Al brengt u al het edelmetaal bijeen van de godganse wereld — het zou de puurheid van mijn doel alleen maar besmeuren.

KONINGIN Bent u zeker dat uw mening wordt gedeeld door ieder van uw aanhangers?

JEANNE Natuurlijk! Die mannen hebben stuk voor stuk hun leven veil voor uw zoon – uw eigen vlees en bloed!

KONINGIN En ik niet? Bedoelt u dat? Komt u de les lezen aan een moeder?

JEANNE Er zijn moeders die een les kunnen gebruiken.

KONINGIN *(onthutst)*
U hebt lef.

JEANNE U hebt een reputatie.

KONINGIN U hebt alleen een reputatie. Verzilver ze, vóór anderen het doen.

JEANNE Ik zal nooit toelaten dat iemand aan mij een judasloon verdient. Nooit!

KONINGIN Hoe lang, kind, zal het duren vóór zelfs uw eigen broers de kermessen afdweilen, met een kraam waarin een bedriegster wordt tentoongesteld als ‘Jeanne de Maagd’? In houdingen die weinig maagdelijks hebben?

JEANNE Op zijn minst, mevrouw, zal voor mij een bedriegster nodig zijn om zo’n bedenkelijke rol te spelen.

KONINGIN Bewijs het.

JEANNE Wat?

KONINGIN Dat u geen bedriegster bent.

JEANNE Hoe bedoelt u?

KONINGIN Ik ben vrouw moeten worden op mijn veertiende. U bent zeventien, en u beweert dat u voor altijd onbezoedeld zult zijn. Laat mij controleren of uw aanspraak minstens nu nog klopt.

JEANNE Hier?

KONINGIN U bent zelf hierheen gekomen.

JEANNE Ten overstaan van u?

KONINGIN Moet ik er een paar van uw soldaten bijhalen? Of zijn die al eens gepasseerd, op uw plek des oordeels?

JEANNE Wat maakt juist u bevoegd?

KONINGIN Zonder mij was uw Dauphin er niet geweest. Om hem heb ik verloren wat u beweert nog te bezitten.

JEANNE *(stilte)*
Vraag mij niet om naakt te staan voor mensenogen. Ik smeeek het u. Geen vlam kan mijn lichaam meer verzengen dan de wind mijn onbeklede huid, dan een blik mijn onbeschermd lijf.

KONINGIN Iedereen wordt naakt geboren, kind. Ik heb dat mogen voelen bij het baren en het zogen van mijn zoon – wat jammer toch, dat u zichzelf die zegeningen ontzegt, u die nochtans bent opgegroeid in de vrije natuur. Wel? Waar wacht u op? *(stilte)* Als u dit al niet kunt, hoe wilt u dan ten strijde trekken?

JEANNE U hebt gelijk. *(trekt moeizaam jurk uit)* Maar hierna zal ik nooit meer zulke kleren dragen. Van meisje of van vrouw. *(laat zich, beschaamd, vernederd, keuren terwijl de Stemmen voluit zingen, tussen trots en verontwaardigd)*

(zang I. 2 – reprise: Nooit word ik vrouw...)

GILLES *(harnas aantrekkend en tot zichzelf als in gebed)*
Waarom heeft het zo lang geduurd, mijn Heer,
Voor U ze weer naar mij toe hebt gestuurd?
Die strijd. Die roes. Dat kolken van het bloed.
De goede koorts van elk terecht gevecht –
Wat deed ik fout, dat U mij zo veel weken
Liet wachten op het loon van mijn geloof?
Geef mij de kracht, mijn God, om in Uw Naam
En met de zegen van Uw Moederkerk
Uw vijand – waar ik hem kan raken – harder
Dan ooit te slaan, te kelen en te kraken.
Mijn hoogmis heeft geen kerk of woord van doen:
Ik dien U op het slagveld en in daden.
Geen aanzien des persoons! En geen genade.
Van wie U kwetst, zal ik de ziel bevrijden
Door met plezier zijn lijf uiteen te rijten.
(de Stemmen verstilden; stoppen nu met zingen)

KONINGIN *(drapeert haar koninklijke mantel om Jeanne)*
Arme kind. Zo pril. Zo kwetsbaar. Wat moet van u geworden?
Hier of op een slagveld? Ging u niet beter toch terug
naar uw bestaan in Domrémy?

JEANNE *(onwennig in de prachtige mantel)*
Dat is te laat. Ik blijf. Ik kan niet anders.

KONINGIN *(streelt haar over het hoofd)*
Het is nooit te laat. Ga. Nu het nog kan.

JEANNE *(weert haar af)*
Nooit zal iemand erin slagen om een wig te drijven tussen
mij en mijn hoge missie. Nooit! *(geeft de mantel terug; af)*

KONINGIN *(de mantel weer omslaand)*
Waarom zijn het altijd jongeren, die het meest begeesterd
naar een oorlog trekken? Overal, in alle tijden, bestaan de
eerste gelederen uit kinderen, die nog maar net geen kinderen
meer zijn. Waarom bestaat een leger nooit eens uit
bejaarden? Hoe meer die kuchen en knarsen, en hoe meer
ze foeteren op hun bestaan – des te fanatieker klampen ze
zich eraan vast, met afbrokkelende nagels en uitvallende
tanden. Bij de jeugd is het andersom. Zij kennen van het
leven niets, tenzij de belofte. En hoe minder ze weten, des
te hoger spannen zich de verwachtingen. Alleen de grootste
glansrol is goed genoeg. Een onmiddellijke ereplaats, in de
galerij der mensenheugenis! Met geen andere inzet dan hun

vege lijf. En geen andere inspanning dan het vergooien ervan.
En altijd, altijd weer: hun moeders, die achterblijven.
Al die ouder wordende vrouwen. Eenzaam en verlaten. Van
kind en kraai beroofd.

- JEANNE *(op, met prachtig harnas, zwaard, vaandel; tot De Boulogny)*
Schrijf op wat hier gebeurt. Ik, de bezitter van ons vaderland,
sta oog in oog met zijn armste ridder: onze Majesteit,
de Dauphin. Zoals hij mij gekleed heeft met een harnas, zo
zal ik ook hem bekleden.
- DE BOULIGNY *(schrijft)*
'...ook hem bekleden.' En waarmee?
- JEANNE Met zijn vaderland. Al zijn gronden, al zijn rechten, al zijn
voortbrengselen en onderdanen. In de naam van de Almachtige God.
- CAUCHON Hiervan kan ik geen getuige zijn. Neem me niet kwalijk.
- KONINGIN Zal ik tekenen? In de monseigneur zijn plaats?
- DE BOULIGNY Hier en hier.
- KONINGIN *(tekt)*
Voilà.
- JEANNE Dank u. Alles is geregeld, nu. Op naar Orléans.
- DAUPHIN
EN KONINGIN Naar Orléans!
- TRÉMOILLE Naar onze overwinning!
- CAUCHON *(apart, tegen De Boulogny)*
Wat bezielt u om u medeplichtig te maken aan zo'n heiligschennis?
- DE BOULIGNY *(verscheurt de akte)*
Laat de toekomst maar bepalen wat heiligschennend is, of
niet. *(roept Jeanne na)* Op naar Orléans!

I. 3 Het krijgstoneel

*Jeanne en Gilles trekken samen op, te paard, in pracht en praal entot de tanden bewapend.
De Stemmen begeleiden hen met gezang — naar de Pinksterhymne ‘Veni, Creator Spiritus’.*

(zang I. 3: Vol vuur en vlam als een vulkaan...)

- GILLES U beeft?
- JEANNE Het is de kou, die mij doet rillen.
- GILLES Kou? De zon staat hoog, er is geen wind...
- JEANNE Ik ben niet bang. Ik ben overweldigd. Door mijn roeping.
- GILLES Iedereen heeft, in de een of andere vorm, een roeping.
- JEANNE Waarom moet juist ik, nietiger dan de meesten, zwakker dan bijna iedereen, een zo groot leger leiden? Nog maar een jaar geleden wist ik niets van vechten af. Het enige dier dat ik berijden kon, was onze oudste koe. Ik begrijp zelf niet hoe ik onder het gewicht van dit harnas overeind kan blijven — het weegt nog meer dan een zak graan.
- GILLES Wil u terugkeren? Nu al? Ermee stoppen?
- JEANNE Nee. Het moet. Ik moet. En zwaar als het mag zijn, ik voel me ook bevreemdend goed. Ik leef scherper dan ooit.
- GILLES Wat scherp is, kan ook snijden.
- JEANNE Dan is dit een snijden dat plezier verschaft. Ik geniet, ondanks mijn beklemming. De ijzigste dauw in de nacht, en dan plots: die triomf van de zon in de ochtend, zelfs het bijtende stof overdag. Ik hou van het blikkeren van wapens en helmen, het hinniken van paarden, zelfs die scherpe geur van leer en zweet, en het zingen van de dokkerende wagenwielen!
- GILLES Straks komt de geur van bloed en brand. Elk zingen zal veranderen in krijzen. Of, indringender nog: in de stilte ná het krijzen. Zult u zich, omgeven door die stilte, ook nog thuis voelen? Naast hen? Naast mij?
- JEANNE Het ene kan niet zonder het andere. Maar weet één ding. Mijn vaandel is mij veertig keren liever dan mijn zwaard. Ik zal voor altijd onbezoedeld blijven, niet alleen als maagd.
- GILLES Een soldaat die niet met eigen hand wil doden?
Is dat wel een soldaat?
- JEANNE Het vergt ook moed om niet te doden.
- GILLES Met moed heeft doden niets te maken.
- JEANNE Waarmee dan wel?
- GILLES De Stem van God, die in tijden van oorlog vraagt om Zijn gerechtvaardigd getal aan uit te roeien zondaars.

JEANNE Wij zijn allen zondaars in de palm van Gods Hand.
 Waarom sneuvelt de een dan wel, de ander niet?

GILLES *(schouderophalend)*
 Toeval. Noodlot. Misverstand.

JEANNE Toeval? Misverstand? Zijn dat de krachten achter de slagvaardigheid
 van uw zwaard?

GILLES Wat mij misschien het meeste drijft, is lafheid.

JEANNE Mijnheer De Rais! U bent onze beroemdste ridder! Men
 praat in heel Europa over uw prestaties, op slagvelden en
 toernooien. Minnesteel en troubadour, ze zingen over u.

GILLES Er is meer moed nodig om te sterven dan om te doden.
 En hoe meer men doodt, hoe moeilijker het sterven wordt.
 Men herkent het stuiptrekken maar al te goed. Men zag het
 verstijven al te vaak. Dus doodt men maar. Steeds meer. In
 de hoop het eigen sterven uit te stellen.

JEANNE Heeft u al zo vaak iemand gedood?

GILLES Ik zou hier niet rijden, aan het hoofd. En aan uw zijde.

JEANNE Ik vergeef het u.

GILLES Dat ik u moet beschermen?

JEANNE Dat u al heeft gedood.

GILLES Niet alles heeft vergeving nodig. We spreken elkaar wel. Na de strijd.

*(krijgskabaal, vermengd met gezang van de Stemmen; Jeanne en Gilles stijgen af en trekken,
 schouder aan schouder, hun zwaard; Jeanne wordt door een pijl getroffen in haar linkerschouder,
 ze roept het uit van pijn; Gilles wil haar wegdragen, ze weert hem af en vecht voort;
 ze vechten nu rug aan rug, verdwijnend in vuur en mist)*

(zang I. 3 — reprise: Vol vuur en vlam als een vulkaan...)

GILLES *(alleen weer op, extatisch en bebloed)*
 Mijn dank, mijn Heer, voor al wat U mij schenkt.
 Niet enkel deze overwinning, maar
 De kans om U te eren met mijn zwaard.
 De eelt op deze hand bewijst mijn trouw:
 Wie zich verweert als tegenstander van
 Uw Naam, uw Kerk — of wie mij haat, mijn faam,
 Mijn bloed, mijn hoge naam — die zal voortaan,
 Beroofd van handen, oren, hart en hoofd,
 Gevierendeeld en vol van smart vergaan.
 Gezegend zij Uw Heerschappij, gebouwd
 Op wraak en straf, op vrees en pijn. En dank
 Dat ik daarvan het apparaat mag zijn. *(af)*
(wegebbende kakofonie van kabaal en gezang)

I. 4 De kroning

De Dauphin, de Koningin, bisschop Cauchon, De la Trémoille en De Boulogne wachten, zichtbaar verveeld, allemaal in groot ornaat.

Gilles is er ook, hij houdt het vaandel van Jeanne hoog, besmeurd – net als hijzelf – door de strijd.

- DAUPHIN *(na lange stilte)*
Waar blijft ze? Als ze niet snel opduikt, laat ik heel het gebeuren hier afgelasten.
- KONINGIN Misschien maar beter. Dat zijn niet eens de correcte attributen. Die kroon is niet van goud, dat ziet een kind.
- CAUCHON Het Heilig Oliesel van Clovis is wel aanwezig.
- KONINGIN De kroon van zijn vader bevindt zich in Parijs. We hadden moeten wachten tot ze veroverd was, samen mét de stad.
- CAUCHON We bevinden ons in de kathedraal van Reims. Meer is niet nodig.
- KONINGIN Jarenlang zit alles muurvast, en nu moet zijn kroning overhaast geschieden?
- TRÉMOILLE De Maagd van Orléans wil het zo.
- KONINGIN Haar naam is Jeanne. Laat Orléans erbuiten.
- TRÉMOILLE Het volk noemt haar zo.
- KONINGIN Het volk, het volk...
- TRÉMOILLE Ze hééft de belegering van Orléans gebroken.
- CAUCHON De Engelsen gingen gewoon voor haar op de loop.
- KONINGIN Ja! Verkleed als monniken en kosters. Wat doet zij? Ze geeft ze vrij baan, en ze laat ze ontkomen.
- TRÉMOILLE Had uw zoon maar meer soldaten zoals zij.
- KONINGIN Een soldaat vecht. Zij stijgt af bij de eerste zwaargewonde Engelsman die ze ziet, ze ondersteunt zijn hoofd en ze neemt hem de biecht af.
- CAUCHON Een gebaar van medemenselijkheid.
- KONINGIN Ze verstaat geen gebenedijd woord Engels. Wat is zo'n biecht dan waard?
- GILLES Ze heeft gevochten als een furie. Ze werd geraakt door een pijl. Vlak boven haar linkerborst. Zoals ze mij de dag ervoor had voorspeld. Ze heeft de pijlpunt er eigenhandig uitgetrokken.
- KONINGIN Wie veel voorspelt, krijgt ooit wel eens gelijk.
- TRÉMOILLE Er doen al verhalen de ronde over haar mirakelen.
- CAUCHON Mijnheer De la Trémoille, matig uw taal, we staan voor een altaar.

TRÉMOILLE Ik vertel enkel wat uw gelovigen vertellen. Jeanne voorspelt dat de wind zal keren, om onze zeilboten naar Orléans te blazen? De wind keert. Ze vraagt een generaal een stap opzij te doen? Er slaat een kanonskogel in op de plaats waar hij stond.

DE BOULIGNY Jeanne passeert in een dorp, en een doodgeboren kind begint ineens toch te krijsen. Mirakel! De dag daarna crepeert dat kind alsnog. Mirakel! Want Jeanne is al in een volgend dorp.

CAUCHON De Engelsen spreken niet van mirakels, die spreken al van hekserij.

KONINGIN *(tegen de Dauphin)*
Het is wachten op de dag dat ze beweert dat zij de Koningin moet worden.

JEANNE *(op, in mannenkieren)*
Het was precies zoals mijn Stemmen hadden voorspeld! De vijand besefte welke goddelijke Gerechtigheid op hem afkwam, hij wist dat hij geen kans maakte, hij is gevlucht zodra hij ons vaandel in het oog kreeg. *(neemt haar vaandel over van Gilles)* Zag ooit de wereld zo'n stralende overwinning? We hebben amper verliezen hoeven te lijden, de mensen van Orléans stonden te wenen bij onze intocht, ze gooiden met bloemen, ze staken hun kinderen in de lucht, als om ze te laten zegenen! Heel het land staat op stelten. Hier ook — er was geen doorkomen aan, de mensen verdrongen zich, om mij de hand te kussen, om mijn paard aan te raken, in dankbaarheid, ze omspóelden me, een zee van volk, geen oog bleef droog, ik ben zo blij en trots dat ik een zo groot volk mag dienen.

KONINGIN Zegden ze ook iets over uw klederdracht?

JEANNE Daar hebben ze begrip voor.

KONINGIN Een vrouw in mannenkieren? Daar staan straffen op. Bij een kroning in een kathedraal lijkt het me dubbel onbetamelijk.

JEANNE Mijn kieren horen bij mijn roeping. Ik draag ze om geen begeerte op te wekken bij de mannen die me dag en nacht vergezellen.

KONINGIN Sinds wanneer hangt het opwekken van de menselijke drift alleen af van de kieren die men draagt?

JEANNE Waarom vraagt u dat aan mij? Sommige andere vrouwen hebben veel meer ondervinding dienaangaande.

KONINGIN Mijn levenservaring dicteert me inderdaad dat de mannelijke verbeeldingskracht noch staat, noch valt, vanwege een omhulsel. Zeker niet indien de lichaamscontouren zo suggestief duidelijk blijven, het gezichtje zo manifest uitnodigend, en het haar zo wild in de wind.

JEANNE Hebt u liever dat ik mijn lichaam helemaal bedek?

KONINGIN Vanuit het oogpunt van de totale lustbestrijding is dat voor u de beste oplossing. Dat, en in een klooster gaan.

JEANNE Ik moet maagd zijn, zuiver, én soldaat van God. Dan zijn deze kleren onontbeerlijk.

KONINGIN Wat denkt mijnheer de monseigneur van deze theologisch-vestimentaire tournure?

CAUCHON Ik denk dat het beter is, dat we beginnen met de ceremonie. *(onthutst)* Mejuffrouw Jeanne, wat doet u nu?

JEANNE Ik ga naast onze Dauphin staan.

TRÉMOILLE U bent piepjong, mejuffrouw, en niet eens van adel! Als iemand daar moet staan, ben ik het, als oudste.

KONINGIN *(tot Cauchon)*
Ze is geen familie, ze is tegennatuurlijk uitgedost — en ze plaatst zich, bij zijn kroning, naast mijn zoon?

JEANNE Deze plaats komt me toe. De echte ereplaats, rechts van de Dauphin, is voor hem die mij het meest heeft gesteund, mijnheer De Rais.

TRÉMOILLE Als mijn neef u zo fel heeft geholpen, waarom mag hij dan zijn vaandel niet ontrollen, en u wel?

JEANNE Mijn vaandel heeft de last van het gevecht gedragen. Gun het nu het recht op deze eer.

TRÉMOILLE Er is gevochten in de schaduw van alle vanden, de meeste roemrucht en eeuwenoud. De edelste families van heel het land zijn hier verzameld. Wie denkt u dat u bent?

GILLES Maak u niet kwaad, oom. Ik heb er vrede mee. Zij beslist.

JEANNE *(na een stilte)*
Monseigneur? Waar wacht u op? Kroon onze Dauphin.

CAUCHON Dit is echt hoogst ongebruikelijk.

DAUPHIN Genoeg! De Maagd van Orléans heeft gelijk. Kroon mij, zelf mij, maak mij koning. Met aan mijn rechterzijde: Gilles de Rais. Aan mijn linkerzijde: zij. Zonder die twee had niemand hier gestaan. Het is niet oneerbaar, dat te honoreren. Kroon mij. *(stilte)* In 's hemelsnaam, kerel! Kroon mij!

(Cauchon zalft en kroont met tegenzin de Dauphin; de Stemmen zingen psalmen, gebaseerd op de mistekst ter gelegenheid van het Feest van Christus Koning; alle klokken luiden)

(zang I. 4: Hem zij macht/Hem zij kracht...)

JEANNE *(knielt ontroerd; omkneelt de knieën van de Dauphin)*
U en u alleen bent nu mijn vorst, de koning van ons land en gans ons volk.

DAUPHIN *(weert haar zachtjes af en helpt haar overeind)*
'Geen kroning zonder beloning.' Die wijsheid huldigen al eeuwenlang onze roemruchte voorvaderen, en met die eervolle traditie zullen wij niet breken. Mijnheer De Rais?

GILLES Mijn vorst?

DAUPHIN U was eens te meer op het slagveld onverschrokken, onvermoeibaar en ongenadig. Voortaan mag u zich maarschalk noemen, de hoogste in rang van ons leger.

GILLES Mijn dank is groot, mijn vorst.

TRÉMOILLE Met alle respect, Majesteit – is een titel alleen tastbaar genoeg om een zo grote overwinning te eren? De facto voert mijn neef nu reeds het opperbevel.

DAUPHIN *(geërgerd)*
Wij waren nog niet uitgesproken. Wij verlenen aan maarschalk De Rais tevens het leeuwendeel op alle cijzen aangaande voortbrengselen en handel in de veroverde streek.

DE BOULIGNY Majesteit! Met alle respect!

KONINGIN Hij is nu al de rijkste ridder van uw rijk.

DE BOULIGNY Die opbrengsten hebt u zelf broodnodig.

DAUPHIN Ons besluit staat vast. Wij beoefenen met vreugde de deugd van de dankbaarheid. Monseigneur Cauchon?

CAUCHON Uwe Majesteit?

DAUPHIN Geef ons uw mantel.

CAUCHON Mijn mantel?

JEANNE Dat is niet nodig, Majesteit. Echt niet.

DAUPHIN Nochtans is het ons opgevallen, Maagd van Orléans, dat de pracht van geborduurde mantels zoals deze van de bisschop u kan bekoren. Hebben wij ongelijk?

JEANNE *(beschaamd)*
Ik doe mijn best om nooit in bekoring te komen.

DAUPHIN Zo'n siermantel zal aan uw victorie herinneren. Bij het zien ervan zullen uw mannen nagenieten van hun triomf. U bent het aan hen verplicht om hem te aanvaarden.

JEANNE Als uwe Majesteit het zegt.

DAUPHIN Wel, monseigneur?

CAUCHON *(overhandigt met tegenzin zijn mantel)*
Uwe Hoogheid.

DAUPHIN Beste Jeanne?

JEANNE *(geeft haar vaandel weer aan Gilles)*
Mijn vorst. *(knielt weer)*

DAUPHIN *(drapeert de mantel om Jeanne)*
Draag hem zonder wroeging of schaamte. Het is uw verdiende loon.

GILLES En dat is alles, Majesteit?

DAUPHIN *(geërgerd)*
Verder verleen ik aan de Maagd een tiende deel op alle
cijnzen aangaande voortbrengselen en handel in en rond
deze prachtige stad.

CAUCHON Uwe Hoogheid! Met alle respect!

DAUPHIN Heeft de heer bisschop bezwaren, reeds bij onze allereerste
decreten?

CAUCHON Bezwaren — geenszins, mijn vorst! Ik wil u enkel behoeden
voor een misverstand. Die voortbrengselen en cijnzen horen
van oudsher bij de bisschopstitel van deze stad.

DAUPHIN Wat verandert dat aan mijn decreet? Waarin schuilt het misverstand?

KONINGIN *(zachtjes)*
Het zou niet per se getuigen van slecht bestuur, mijn zoon
en vorst, iets dieper in te gaan op de redelijke argumenten
van de monseigneur.

CAUCHON Mijn vorst. Ik draag de bisschopstitel van deze stad. Ik zou u
anders niet hebben kunnen kronen. Ik juich toe dat u de traditionele
dankbaarheid bedrijft, maar er zal vast een mogelijkheid
bestaan om haar te bewijzen aan zowel de Maagd als
uw dienaar, zonder dat de ene schade lijdt jegens de andere.

DAUPHIN Denk aan de Bijbelse parabel, monseigneur, van de talenten.
De ene slaaf kreeg er vijf, en verdiende er vijf bij. De
andere, die er slechts één had gekregen, verborg zijn talent
in de grond en deed er niets mee. Alleen de eerste won het
respect van zijn meester. Terecht. 'Wie heeft, zal gegeven
worden. Wie niet heeft, zal zelfs het weinige wat hij wel bezit
ontnomen worden. En daar zal groot geweest zijn, en het
geknars van tanden.'

CAUCHON Mijn jonge vorst, met alle respect: ik zie niet helemaal een
gelijkenis met die parabel. Wat moet een jonge, ongebonden,
ongetrouwde vrouw aanvangen met inkomsten van die omvang?

DAUPHIN Het is aan de familie van de Maagd om daarover te beslissen,
zodra ze goed en wel is teruggekeerd naar haar ouderlijke
Domrémy.

JEANNE *(staat op, ontzet)*
Terugkeren? Majesteit, dat kan niet. Daar is geen sprake van!

DAUPHIN U hebt volbracht waar uw eigen stemmen op aandrongen.
Orléans is bevrijd en wij zijn koning. U bent klaar.

JEANNE Maar Sire! Na alles wat ik heb opgeofferd, en hier heb meegemaakt...
Wat voor toekomst wacht mij nog in Domrémy?
Daar zal ik een vreemde zijn. Hier ben ik thuis, ook al gaat
het om oorlog, ook al gaat het om bloed. Wat er ook geschiedt,
één ding ben ik niet. Dat wezen van vroeger. Dat
kind van weleer. Laat mij blijven, onder uw gezag!

DAUPHIN Onze dank is groot en tastbaar, maar de tijd is nu gekomen dat u gaat.

JEANNE Mijn taak is helemaal nog niet volbracht. De Engelsen zijn nog altijd meester van Parijs.

KONINGIN Mijn God – nu wil ze opeens toch naar Parijs!

JEANNE En de inwoners van Compiègne smeken ook nog om bevrijding.

KONINGIN Compiègne ook al! Waarom niet?

JEANNE Er valt geen ogenblik te verliezen.

KONINGIN *(tot alle anderen)*
Wie durft een einde te maken aan deze beproeving? Wie?

JEANNE *(bijna in tranen)*
We moeten vertrekken! Nu onmiddellijk!

DE BOULIGNY Hou op! *(stilte)* Uw troepen zijn uitgeput en ondervoed, mejuffrouw. Onze tijd en energie moeten eerst uitgaan naar hun proviand en het verbeteren van hun kampement. Ziektes en honger zijn de grootste tegenstanders van ieder leger.

JEANNE Niet mijn leger! Niet dat van mij!

DE BOULIGNY Voelen uw manschappen dan geen honger? Kunnen zij leven van de liefde voor u alleen?

JEANNE Wij vinden altijd iets. Een vliegende kraai vangt altijd wat.

DE BOULIGNY Het is gemakkelijker om een sprinkhanenplaag te organiseren dan in één dag tijd tienduizend mannenmagen te vullen. En 's anderendaags opnieuw, en de dag daarna weer. De bevoorradingslijnen zijn de slagaders van de oorlogvoering.

JEANNE Dit was ook al uw uitvlucht om nog niet te vertrekken naar Orléans. En we vielen onderweg zonder eten. Maar wat vonden wij? In Troyes?

DE BOULIGNY *(kreunt)*
Oh nee – het mirakel van de bonen?

JEANNE U mag lachen met de voorzienigheid van mijn Meester zoveel u wil, maar de burgers van Troyes hadden een jaar eerder velden en velden vol bonen gezaaid, omdat ze waren gewaarschuwd door een prediker. Er was genoeg voor iedereen. Precies als in de Bijbel, met het hemelse manna.

DE BOULIGNY Bonen, zegt u?

JEANNE Bonen.

DE BOULIGNY Bonen.

JEANNE Bonen, ja.

DE BOULIGNY Als manna uit de hemel?

- JEANNE Als manna uit de hemel.
- DE BOULIGNY Velden en velden vol bonen?
- JEANNE Velden vol bonen, en we waren gered.
- DE BOULIGNY Gesteld dat u iedere avond mirakelse velden aantreft vol mirakelse bonen – hoelang denkt u dat uw troepen het uithouden? Op een dieet van bruine bonen en brak water? Hoelang, vóór ze gedecimeerd zijn door scheurbuik en buikloop? En zelfs bij iedere dag alleen maar bonen ontbreekt ons momenteel het geld voor nieuwe wapens, en voor muilezels en paardenvoer en karren.
- JEANNE Ik heb idealen, een roeping, een leger dat voor mij door een vuur gaat en een klinkende overwinning om dat te bewijzen. Wat hebt u? Behalve uw laffe, platte praat over onnozel geld?
- DE BOULIGNY Ik heb een groter hart voor uw soldaten dan u. Ik wil dat ze beter bewapend, beter gevoed en meer uitgeslapen zijn dan hun vijand, vóór ik die arme donders een mogelijke dood injaag.
- JEANNE Zij sterven als martelaren, met God aan hun kant en het eeuwige leven als beloning.
- DE BOULIGNY Snij ze dan ineens zelf de keel over, als ze er toch alleen maar voordeel bij hebben om te sneuvelen voor uw ideaal en uw roeping en uw bonen.
- JEANNE Geloof kan bergen verzetten. Wie dat ontkent, is een ketter.
- DE BOULIGNY Oorlogen worden gewonnen door wie het best kan organiseren, niet door wie het best kan stampvoeten en schreeuwen als een viswijf. Wie dát ontkent, is gevaarlijk en hoogmoedig. Is dat trouwens geen doodzonde? Hovaardij?
- JEANNE Hebzucht en gierigheid ook. Indien het u menens was met ons land, had u allang ergens wat geld gevonden. Maar u houdt het liever voor uzelf.
- DE BOULIGNY Hersenloze woede – nog zo'n hoofdzonde.
- JEANNE Vadsigheid en luiheid – evengoed.
- TRÉMOILLE Vrienden, vrienden! Rustig. (*stille*) Zouden we na de deugd van de dankbaarheid niet overgaan tot de kunst van het compromis? Mijnheer De Bouligny – u zet uw gewaardeerde inspanningen voort, totdat de voorwaarden zijn vervuld voor onze troepen om op te trekken naar Parijs. Mejuffrouw Jeanne – u snelt inmiddels met úw leger de burgers van Compiègne al te hulp. (*tot de Dauphin*) Het is maar een voorstel, Majesteit.
- DAUPHIN Wij zijn het er volledig mee eens.
- GILLES U wil haar laten vertrekken in haar eentje?
- TRÉMOILLE Dat wil ze zelf toch ook? (*tot Jeanne*) U, aan het hoofd van uw beroemde leger, geruggensteund door het hele volk,

voorafgegaan door uw victorieuze renommee, en in de schaduw van uw wapperend vaandel, dat zich beroept op de Koning der Hemelen zelve – wat kan er fout gaan?

- JEANNE *(knielt voor de Dauphin)*
Ik zal proberen uw vertrouwen niet te beschamen, Majesteit.
Ik bezorg u, als God het wil, zonder verder tijdverlies de winst in Compiègne.
- DAUPHIN Onze dank is andermaal groot.
- JEANNE En als het ook Zijn Wil zou zijn, dat ik niet terug mag keren, dan heb ik daar vrede mee. Het zij zo, Majesteit.
- DAUPHIN We zien wel. Ga nu maar.
- JEANNE *(staat beduusd en wankelend op)*
Ik dank u, Majesteit. Ik dank u.
- GILLES *(tot Jeanne, die haar vaandel weer overneemt)*
Hoeveel manschappen wilt u van mij te leen?
- JEANNE Geeneen.
- GILLES Boogschutters? Cavalerie? Een generaal?
- JEANNE Neen.
- GILLES Zal ik u vergezellen?
- JEANNE Ik ga alleen.
- GILLES *(overhandigt het vaandel weer aan Jeanne)*
Vaarwel, dan?
- JEANNE Nee. Wij zien elkaar terug. In dit of in een volgend leven.
(af)

I. 5 Het krijgstoneel (bis)

*Jeanne, met de bisschopsmantel om haar schoulers,
trekt in haar eentje op, te paard, met haar vaandel hoog, bang om zich heen kijkend.*

De Stemmen zingen, waarschuwend, berispelend.

Alle anderen bekijken, twee aan twee, haar opmars op grote schermen.

(zang I. 5: Wat staat u te doen, deerniswekkende vrouw...)

- KONINGIN *(tot de Dauphin, Jeanne bekijkend)*
U geeft haar te veel ruimte, mijn jongen. U bent koning en u staat in haar schaduw.
- DAUPHIN In de schaduw is het koel.
- KONINGIN Schaduw genoeg. Ook GILLES de Rais hebt u groter gemaakt dan uzelf. Een geparfumeerde schurk, die alleen maar luistert naar zijn oom.
- DAUPHIN Ziet ooit de dag het licht, waarop ik iets niet verkeerd doe, volgens u?
- KONINGIN Ik doe toch alleen maar om goed te doen? Iemand moet u goede raad geven! Wie anders dan uw moeder? *(haalt hem aan)* Met het kleineren van de bisschop hebt u juist gehandeld. Weliswaar per ongeluk.
- DAUPHIN Weet u dat zeker? Misschien heb ik van uw goede raad al meer opgestoken dan u denkt.
- KONINGIN Oh ja? Dan had u ook die De Bouligny wat aangeschroefd.
- DAUPHIN Waarom zou ik? Hij bezorgt ons de eindoverwinning. Hij verdient al onze dankbaarheid.
- KONINGIN *(op het scherm: Jeannes paard steigert)*
Regeren doe je niet met dankbaarheid en liefde, jongen. Eis van uw medewerkers hetzelfde als van uw onderdanen. Ontzag. En liefst van al: vrees. Iets anders zult u nooit van hen moeten verwachten. Dat is de doem van elke kroon.
(wil hem kussen)
- DAUPHIN *(weert haar voorzichtig af)*
De kroon moet ook onafhankelijk en zelfverzekerd zijn. Het is niet goed, maman, dat u me steeds weer onderbreekt waar anderen bij zijn. Dat maakt me zwak, in hun ogen.
- KONINGIN *(Jeanne laat haar vaandel vallen)*
Doe niet zo lichtgeraakt. Ik probeer u iets bij te brengen wat ik heb moeten leren uit ervaring. Vertrouw niemand. Zelfs niet die De Bouligny. *(haalt hem toch weer aan)*
- (zang I. 5 — reprise 1: Wat staat u te doen, deerniswekkende vrouw...)*
- GILLES *(tot De la Trémoille, samen Jeanne bekijkend)*
Het leger van Jeanne is in een hinderlaag gelopen.
- TRÉMOILLE Stuur u nooit manschappen de strijd in, met weinig hoop op overleven?

- GILLES *(Jeanne trekt vertwijfeld haar zwaard)*
Niet terwijl ik achter hun rug aan het onderhandelen ben.
U marchandeert nog volop met de vijand!
- TRÉMOILLE Neefje! Zo werkt de macht. Waarom nu al bakkeleien, als je met onderhandelen tijd kunt kopen, en straks een sterkere positie op het slagveld? Geduld is het dodelijkste wapen. Mocht de Maagd van Orléans daar iets van snappen, was ze nooit ten strijde getrokken.
- (zang I. 5 – reprise 2: O meisje, o maagd, o kind van dit land...)*
- GILLES Voor een soldaat is een woord een woord.
- TRÉMOILLE *(Jeanne wordt door pijl getroffen in de dij)*
U bent maarschalk. Dankzij mij. Zoals ik ook, lang geleden, van u een soldaat heb gemaakt. En dat deed ik niet door uw tranen te drogen en u te beschermen tegen builen en beten.
- GILLES *(Jeanne schreeuwt van pijn maar blijft in het zadel)*
Nee. Volgens u bezat een man maar één geheugen. Zijn huid. Het enige boek dat hij moest kunnen lezen, was dat van zijn littekens.
- TRÉMOILLE U was van kleins af aan op mijn lessen verliefd. Al werd u tot bloedens toe geschopt en geslagen, altijd kwam u terug. De laatste klap? De genadestoot? Mijn beste leerling, mijn beste bloedhond. En die laat zich nu vermurwen! Worden we oud, maarschalk De Rais? Is uw hart al aan het rotten, dat het zich mild betoont voor een eigenwijze herderin?
- GILLES *(Jeanne slaat in het wilde weg met haar zwaard)*
Ik respecteer haar omdat ik haar zag vechten. Het is lang geleden dat ik u nog heb zien vechten.
- TRÉMOILLE Is het wel respect? Dat wat u voelt voor de Maagd? Of zijn uw gevoelens pas in omvang gezwollen sinds zij zich vertoont in mannenkleren?
- (zang I. 5 – reprise 3: Een leeuwerik, afgunstig op de nachtegaal...)*
- CAUCHON *(Jeanne wordt aan zijn mantel haar paard afgetrokken)*
U krijgt wat u wou. Jeanne is gevangen. Haar rol is uitgespeeld.
- DE BOULIGNY Ú krijgt wat u wou: Jeanne is voorgoed uit de weg. Ík ben haar goedkope leger kwijt, en zonder haar voorbeeld verliezen ook onze vaste troepen de helft van hun durf en hun geestdrift. Ze had naar mij moeten luisteren – en u had mij moeten steunen in mijn pleidooi!
- CAUCHON *(Jeanne op de grond; wanhopige close-up)*
Jeanne luisterde naar niemand meer. Dat is juist de tragedie. En daar hebben wij allemaal schuld aan. We hebben van een ongekunsteld meisje een machtige mythe gemaakt, en het arme kind is daar zelf in gaan geloven. We hebben een monster gebaard, dat zich heeft volgevreten aan de gunst van de massa's. Totdat het, steeds overmoediger, steeds bedwelmd, ontsnapte aan ieders controle. Haar val en haar terechtstelling stonden in de sterren geschreven – maar wat een gruwelijk lot, voor zo'n jong mens! God hebbe haar ziel.

DE BOULIGNY Die Engelse lafbekken durven een terechtstelling niet aan.
Ook zij zijn bang van de macht van het monster.

CAUCHON Wat gaan ze dan doen? Haar spoorloos laten verdwijnen?

DE BOULIGNY *(Jeanne loopt geboeid trappen op)*
Ze leveren haar uit. Aan de Kerk. Uw Kerk. Die moet haar
berechten. Voor ketterij. Uw Kerk is het gewend zich te meten
met monsters.

CAUCHON Toch handig, voor de wereldlijke machten, dat er een kerkelijke
macht bestaat om het vuile werk op te knappen.

DE BOULIGNY Uw Heilige Vader is een vorst als alle andere. Het is tegen
zijn belang om de Engelsen en hun machtige bondgenoten
te schofferen. Wat kost het hem om iedereen te sparen en
Jeanne te laten berechten daar waar ze gevangen is genomen:
op onze bodem?

CAUCHON Ik heb van de paus geen enkel bevel in die zin ontvangen.

DE BOULIGNY *(lacht)*
Wat zou u doen in zijn plaats? U om raad vragen of u voor
een voldongen feit plaatsen? Kijk maar uit, mijnheer de
monseigneur. Straks keert ons volk zich tegen u, de verrader
van de Maagd.

CAUCHON *(Jeanne loopt een grote lege cel in)*
Het volk is als een zee, mijnheer De Bouligny: geen vloed
zonder eb. De grootste roes om de Maagd is al voorbij, de
eerste vulgaire grappen over haar doen al de ronde. Het
arme kind zal haar aura helemaal verliezen, vrees ik, als de
mensen haar in een rechtszaal horen jammeren en smeken
om haar leven. Er is weinig dat méér woede wekt, dan zwakte
waar men kracht verwacht.

(zang I. 5 — reprise 4: Weerstreef niet de plicht tot het leven...)

JEANNE *(in de toren; close-up; tranen verbijtend)*
Mijn Heer en mijn Meester, verschaf mij Uw Kracht. Wat
ben ik hier meer? Een mens of een beest? Een duivel, een
heks? Of ben ik, dan toch, van vlees en van bloed? Sta me
toch bij, verleen mij Uw Steun. Ze hebben zo'n zin zich aan
mij te vergrijpen. Dat laat zich goed lezen, in de haat, in hun
blik. Ze vrezen mij nog, dat maakt ze nog kwader. Geen hostie,
geen biecht wordt mij hier gegund. Ze bekladden mijn
missie, ze spuwen op mij. Mijn Heer en mijn Meester: verleen
mij Uw Macht. Ze urineren op boeken, en liegen dan,
Heer, dat het gaat om Uw Woord. Ze ontzeggen mij drank, ze
ontzeggen mij eten, soms dagenlang. Niet zitten, niet liggen.
Niet slapen, niet praten. Vervul mij, o Heer, met Uw Moed
en Uw Pracht. Ze trekken mij soms een kap over mijn kop,
en ze maken kabaal, vlakbij mijn oor. Dat duurt en dat
duurt, een dag en een nacht. Of is het een uur? Ach schenk
mij, o Heer, Uw Wil en Uw Moed, om dit alles te dragen.

(zang I. 5 — reprise 5: Weerstreef niet de plicht tot het leven...)

JEANNE

(in de toren)

Ze ontbloten zich zelfs, terwijl ik moet kijken. Ze bevredigen zich, met drie tegelijk. Ze ontlasten zich, Heer, in een hoek van mijn kamer. Mij ontzeggen ze, Heer, het gebruik van mijn emmer. Ik wacht en ik wacht, tot mijn buik bijna scheurt, en mijn ingewand brandt, van de duivelse pijn, en ik mij huilend bevuilen moet, buiten mijn wil. Bied mij, o Heer, Uw Vermogen, te mogen volharden, om dit te doorstaan. Spottend brengen ze propere kleren, de jurk van een vrouw. Ze kijken terwijl ik mijn kleren verwijder, ze wijzen naar mij, ze lachen mij uit, terwijl ik mijn stinkende lichaam moet wassen, met enkel mijn speeksel, enkel mijn handen. Maar trek ik daarna mijn oude plunje weer aan? In plaats van de jurk van een vrouw? Dan zijn ze verbolgen, als nimmer tevoren, ze schreeuwen mij toe en ze brullen zich schor. Vergeef het mij, Heer. Vergeef het mij, Meester. Dit hou ik niet vol. (*doolt door het torengedouw*)

(zang I. 5 – reprise 6: Tot nu hebt u trouw/Altijd naar ons geluisterd...)

JEANNE

(rent door eindeloze gangen)

Hier kan ik niet blijven. Hoe ben ik U hier nog van enige dienst? Ik smeeek het U, Meester. Ons volk heeft mij nodig. Ons land heeft mij nodig. Versta mijn gebed! Ik ken Uw Gebod, maar ik hou het niet vol. (stopt voor een raam) Vergeef het mij, Meester. Vergeef het mij, Heer. Vergeef me mijn zwakte. Vergeef het mij, God. (opent het raam; springt; de Stemmen stoppen met zingen)

I. 6 Het proces

Bisschop Cauchon als rechter. Voor hem Jeanne, in voetboeien.

CAUCHON

(leest, staande, een document)

In de Naam des Heren – Zijn Rijk kome, Zijn Naam zij geheiligd, Zijn Zoon zij geprezen – amen! Hierbij neemt het proces een aanvang inzake geloofsafval jegens beklagde van de vrouwelijke kunne, gedoopt Jeanne, in de volksmond ‘de Maagd’ genaamd. Allen hier aanwezig namens onze Moeder, de Heilige Kerk van Rome – U: weledele kardinaal, hoogchristelijke bisschoppen, vrome vicarissen, devote broeders van de Orde van het Heilig Graf, hooggeëerde doctoren-theologen van de Universiteit van Parijs in hun functie van speciale gezant en apostolische inquisiteur van het geloof en het letsel der ketterij – zijn in Gods goedertierenheid geroepen om te oordelen over genoemde beklagde, die dankzij de Hemelse Voorzienigheid is gevat kunnen worden binnen de grenzen van ons diocees en de daarmee samenhangende jurisdictie, en die zich, volgens geruchten boven alle twijfel verheven, heeft schuldig gemaakt – met minachting voor schroom, fatsoen en respect voor haar eigen sekse – aan daden van monsterlijke schaamteloosheid en hemeltergende blasfemie. (*gaat zitten*) Allez. Zeg ne keer. Die sprong uit dat raam? Twintig meter diep... Is beklagde het met de rechtbank eens, dat dit valt te catalogiseren als wederrechtelijke poging tot ontsnappen?

JEANNE Ik wil het daar niet nog eens over hebben.

CAUCHON Het is niet aan beklaagde om het verloop van haar proces te bepalen.

JEANNE Nee. Dat doen de Engelsen wel. Met u als instrument.

CAUCHON Beklaagde vergist zich. Deze rechtbank is het verschuldigd – aan zichzelf, de Heilige Kerk en ons land – om ‘unum pulchrum processum’ na te streven. ‘Een onberispelijk proces.’ Wij zullen dat parole d’honneur gestand doen. Beklaagde echter, die nochtans beweert de riddercodes na te leven, had haar gevangennemers gezworen nooit een ontsnapping te zullen wagen.

JEANNE Ik heb mijn erewoord gegeven aan Iemand die hoger is dan zij.

CAUCHON In ons wetboek staat: ‘Ieder zweert bij dezelfde God.’

JEANNE In mijn streek zeggen ze: ‘God helpt degene die zichzelf helpt.’

CAUCHON Zo’n sprong is een zelfmoordpoging. Ergo: een doodzonde. De zelfmoordenaar heeft geen recht meer op een graf in gewijde grond.

JEANNE Aan een zelfmoordpoging houdt men meer over dan een verstuipte enkel.

CAUCHON Bedoelt beklaagde dat ze bij haar zelfmoordpoging bovennatuurlijke bescherming genoot?

JEANNE Ik liep hetzelfde risico als toen ik, in de naam van de Koning der Hemelen, mijn leven riskeerde bij Orléans. Zoals iedere soldaat.

CAUCHON Ergo: de sprong van beklaagde was een oorlogsdaad gericht tegen haarzelf?

JEANNE Ik wilde de burgers van Compiègne te hulp snellen, niet mezelf.

CAUCHON Is beklaagde door haar zogenaamde ‘stemmen’ aangezet tot deze zelfmoordpoging?

JEANNE Het was geen zelfmoordpoging.

CAUCHON Is beklaagde door haar ‘stemmen’ aangezet tot deze sprong?

JEANNE Ze smeekten mij juist om niet te springen.

CAUCHON Omdat zo diep springen een doodzonde is?

JEANNE Omdat het niet verstandig is om zo diep te springen. Gezien mijn verstuipte enkel hadden Ze gelijk.

CAUCHON Indien beklaagde, zoals ze altijd beweert, van haar ‘stemmen’ directe missives krijgt van onze Allerhoogste – heeft beklaagde, door alsnog te springen, dan niet gezondigd tegen God in Persoon?

JEANNE Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen. Bent u nog nooit te biecht moeten gaan, monseigneur?

CAUCHON Wij zitten hier niet als monseigneur, wij zitten hier als rechter.

JEANNE Gaan rechters niet te biecht?

CAUCHON Rechter of bisschop: wie te biecht gaat, krijgt na afloop absolutie.

JEANNE Die heb ik ook gekregen.

CAUCHON Van welke handlanger?

JEANNE Van mijn Stemmen.

CAUCHON Ergo: zonder de herderlijke bemiddeling tussen God en gelovige, die alleen toekomt aan een priester?

JEANNE Mijn Stemmen bemiddelen. Voor een herderin als ik is dat voldoende.

CAUCHON Beseft beklaagde dat de weigering van absolutie een afwijzing inhoudt van onze Heilige Kerk en al haar bedienaren?

JEANNE Ik wens onze Heilige Kerk en al haar bedienaren de steun van mijn Stemmen juist toe. We zouden samen sterker staan, tegen alle ketters.

CAUCHON Behoort dat tot de mogelijkheden? Dat 'de stemmen' van beklaagde ook anderen steunen?

JEANNE Dat moet u vragen aan Hen.

CAUCHON Zijn ze hier? Op dit moment?

JEANNE Wat denkt u?

CAUCHON Wij vragen het aan beklaagde.

JEANNE Als ik goed kan tellen, monseigneur, zit ik hier tegenover u, een half dozijn andere bisschoppen, drie dozijn godgeleerden, een kardinaal, zeven dokters, en om en bij de honderd advocaten en assistenten. Allemaal mannen, allemaal bejaard, allemaal geletterd, allemaal belezen. Denkt u dat ik die confrontatie aan zou kunnen, zonder mijn Stemmen en de steun van mijn Meester?

CAUCHON Hoe zien 'de stemmen' van beklaagde eruit?

JEANNE Ik heb u over Hen alles al verteld wat er te vertellen valt. Daar blijft het bij, al hakt u mijn hoofd eraf.

CAUCHON *(bladert in notulen)*
Beklaagde sprak van, in totaal, drie 'verschijningen'?

JEANNE Het zijn geen verschijningen. Het zijn Stemmen.

CAUCHON *(leest op)*
‘De Heilige Margaretha...’ ‘De Heilige Catharina...’ ‘Aartsengel
Michaël...’ Hebben ze die namen zelf medegedeeld
aan beklagde?

JEANNE De eerste twee zijn gestorven omdat ze hun maagdelijkheid
niet wilden opgeven. Aartsengel Michaël heeft de draak
overwonnen met zijn vlamme zwaard.

CAUCHON Dat hebben ze zelf verklaard aan beklagde?

JEANNE Dat weet iedereen. Iedereen die het geluk bezit van het ware
geloof, in de schoot van onze Heilige Kerk.

CAUCHON Wanneer deze ‘stemmen’ spreken met beklagde – raken ze
haar dan aan? En op welke plaatsen?

JEANNE Wat Zij te zeggen hebben, raakt een mens veel dieper en
heviger dan om het even welke liefkozing en om het even
welk pak slaag.

CAUCHON Ergo: deze ‘stemmen’ raken beklagde wel degelijk aan?

JEANNE Ze raken mij aan zoals de hand van God het hart van de
bekeerling streelt.

CAUCHON Draagt deze ‘aartsengel Michaël’ kleren of is hij naakt?

JEANNE Denkt u dat onze Heer niet over de middelen beschikt om
hem te kleden?

CAUCHON Verspreidt deze ‘aartsengel Michaël’ de geur van parfum,
van zwavel of van zweet?

JEANNE Geen van de drie.

CAUCHON Maar hij verspreidt dus wel een geur.

JEANNE Sinds wanneer verspreidt een stem een geur? Kunt u me
zeggen hoe mijn stem ruikt, op dit moment?

CAUCHON Als deze ‘aartsengel Michaël’ tot beklagde spreekt, voelt zij
dan opwinding?

JEANNE Dezelfde opwinding die priesters of zusters voelen bij hun
wijding.

CAUCHON Ergo: beklagde voelt wel degelijk opwinding.

JEANNE Dezelfde opwinding als wanneer u op een schilderij de Heilige
Maagd de borst ziet geven aan haar Kind.

CAUCHON Waarom denkt beklagde dat zoiets de rechtbank opwindt?

JEANNE Omdat schoonheid en devotie de enige eerbare opwinding
vormen, die niemand zich ontzeggen mag.

CAUCHON De mannenkleren die beklagde draagt, getuigen van
schoonheid noch devotie.

- JEANNE Ze getuigen van beide, omdat ze mijn maagdelijkheid beschermen.
- CAUCHON Voelt beklagde opwinding bij het aan- en uittrekken van haar mannenkleren?
- JEANNE Ik draag deze kleren juist om opwinding de kop in te drukken.
- CAUCHON Voelt beklagde dan opwinding bij het dragen van vrouwenkleren?
- JEANNE Ik wil opwinding de kop indrukken bij anderen, niet bij mezelf.
- CAUCHON Beklaagde bestrijdt dus niet de opwinding die beklagde zelf ervaart bij het dragen van mannenkleren?
- JEANNE Ik ervaar geen enkele opwinding bij het dragen van deze kleren.
- CAUCHON Waarom draagt beklagde ze dan?
- JEANNE Niet om mij op te laten winden.
- CAUCHON Beklaagde draagt niet zomaar mannenkleren, beklagde volgt de pronkzieke modes van het hof. (*leest*) ‘Versierde beenstukken, mantels met gouddraad, hoofddeksele op maat gemaakt...’ (*kijkt op*) Zelfs haar haren heeft beklagde laten knippen als die van een behaagzieke schildknaap.
- JEANNE Bestaan er wetten tegen het laten knippen van je haar zoals je wilt?
- CAUCHON Er bestaan wetten tegen vrouwen die zich vertonen in de attributen van een man. Beklaagde gaat een stap verder. Beklaagde begaat het grootst mogelijke vergrijp, na woeker en sodomie. Beklaagde maakt van zichzelf een afgodsbeeld, een jonge ridder in effigie. Beklaagde bedrijft, in zichzelf, de doodzonde van de afgoderij.
- JEANNE Ik ben geen god en ik heb mezelf nooit aanbeden.
- CAUCHON Beklaagde heeft zich laten aanbidden door anderen.
- JEANNE Waarom zitten die dan niet in de beklagdenbank?
- CAUCHON Ergo: beklagde ontken niet dat ze zich heeft laten aanbidden als een afgodsbeeld?
- JEANNE Ik ontken niet dat ik zelf nog kaarsen heb gebrand voor de beeltenis van de Heilige Margaretha. Om haar maagdelijkheid te bewaren vluchtte zij naar een mannenklooster. Ze werd zelfs kapelaan. Is het verkeerd voor zo iemand een kaars te branden?
- CAUCHON Waagt beklagde het zich te meten met een heilige?
- JEANNE Is het verkeerd om inspiratie te zoeken in het leven van een heilige? Dan worden veel van uw boeken overbodig.
- CAUCHON Het is ook tegen de natuurwet om zich voor te doen als een man.

JEANNE Zolang ik het uniform draag van de man, ben ik veilig. Deze kleren zijn het harnas waarin ik mijn zuiverheid als vrouw bewaar.

CAUCHON Bedoelt beklagde dat vrouwen die alleen vrouwenkleren dragen, hun zuiverheid te grabbel gooien?

JEANNE Zij hebben een andere roeping.

CAUCHON Wat zou beklagde verkiezen? Vrouwenkleren dragen en de mis bijwonen? Of mannenkleren blijven dragen en de mis niet bijwonen?

JEANNE Mij wordt voorlopig ieder sacrament geweigerd. De hostie én de biecht.

CAUCHON Ze zullen beklagde worden gegund zodra ze vrouwenkleren draagt.

JEANNE En wat, als ik nu eens aan de Allerhoogste zelf gezworen had dat ik deze kleren nooit meer af zou leggen? En dat de Allerhoogste aan mijn kant staat?

CAUCHON *(veert op)*
Schande! Heiligschennis! Durft u dat te herhalen onder ede?

JEANNE *(geschrokken)*
Het was maar een vraag.

CAUCHON Ontken het dan! Met uw hand op de Bijbel!

JEANNE Ik heb niets gezegd.

CAUCHON Zweer op de Heilige Bijbel dat u voortaan de waarheid zult zeggen, zonder verdere uitvluchten of slimmigheden.

JEANNE Ik zeg altijd de waarheid.

CAUCHON *(overhandigt haar een bijbel)*
Dan zal het u niet moeilijk vallen te zweren.

JEANNE *(neemt de bijbel niet aan)*
Dat kan ik niet.

CAUCHON Zweer.

JEANNE Nee.

CAUCHON Zweer!

JEANNE Misschien vraagt u me zaken waarop ik het antwoord niet ken.

CAUCHON Zweer!

JEANNE Als ik me vergis over het minste detail, pleeg ik al meineed, en dat wil ik niet.

CAUCHON Zweer! Om uw geweten te verlichten en dit proces te verkorten!

- JEANNE Mijn geweten is zuiver en dit proces is overbodig.
- CAUCHON *(weer kalm)*
Als beklaagde niet durft te zweren op de Bijbel, rest de rechtbank geen andere keuze dan beklaagde toe te vertrouwen aan de beul. *(naar de technici)* Toon beklaagde de werktuigen die ons ter beschikking staan. *(op schermen: beelden van waterboarding en wurgstoelen, terwijl de Stemmen beginnen te zingen, verwijtend)*
- (zang I. 6: Wij hadden u gewaarschuwd, Jeanne...)*
- CAUCHON *(vertrouwelijk, deels over de zang heen)*
Jeanne, mijn beste Jeanne – denk alstublieft goed na. Dit is geen spel, maar bittere ernst. Trotseer de aanklachten niet langer. Beken schuld en betoon berouw.
- JEANNE *(naar de marteltuigen kijkend)*
Waarom zou ik? Het lichaam dat u wilt pijnigen is even zuiver als de ziel die erin huist.
- CAUCHON *(in haar oor, fluisterend)*
Ik heb de sterkste mannen van ons volk, de hardnekkigsten onder de ketters, al na één dag marteling zien snotteren en smeken als een kleuter. Sommigen werden waanzinnig van de pijn. Ook u bent bang. Dat is geen schande, kind, dat is normaal. Maar als we nu eens vergiffenis zouden schenken? U aan uzelf, en wij aan u? Wat denkt u? Help uzelf, Jeanne, betoon berouw. En help ook ons. Wij zijn een Kerk van mededogen. Het ligt niet in onze bedoelingen u te pijnigen. En het kan toch ook niet in uw bedoeling liggen om ons te pijnigen? Denk toch ook eens een keertje aan ons. Wij lijden ook. Wij, de Kerk waarin u zo gelooft: wij zijn hier het grootste slachtoffer. U maakt ons, uw eigen Kerk, te schande. U speelt in de kaart van de ketters. U steekt onze kwetsbare Moederkerk een mes in de rug. Waarom, Jeanne? Waarom bent u er zo op gebeten om ons zo diep te verwonden? Wij die alleen het beste voorhebben met u? Wij die meer voor u geweest zijn dan een vader en een moeder? Waarom, Jeanne, doet u ons dit aan? U alleen beslist erover, maar alstublieft: bekén. Uw straf kan milder zijn dan u vreest. U kunt zich daarna voor altijd in het verborgene terugtrekken, in een afgelegen klooster.
- JEANNE U mag me folteren, verdrinken of uiteenrijten – ik heb maar aan één ding schuld. Ik deed in eer en geweten mijn plicht.
- CAUCHON *(neemt weer plaats als rechter)*
Dan rest de rechtbank helaas geen keuze. Wij geven beklaagde in handen van de beul. Opdat deze, bij het uitvoeren van zijn plicht, geen christenmens zou moeten pijnigen, slaan wij beklaagde – hier en nu – in de ban van de Kerk.
- JEANNE *(ontzet)*
Nee. Niet dat. Hoe kan ik dan de sacramenten nog ontvangen van mijn Meester? Sla mijn lichaam, maar sla mij niet in uw ban.
- CAUCHON Beklaagde heeft het zelf gewild. Beklaagde heeft zich in haar hoogenmoed tegen onze Kerk verzet. Dit is de consequentie.

JEANNE Laat mij spreken met de paus. De Heilige Vader zal mij begrijpen. Ik ben en blijf een kind van zijn Kerk.

CAUCHON Onze Heilige Vader kan zich niet bezighouden met ieder bagatel.

JEANNE Als ik een bagatel ben, waarom dan deze strenge ban?

CAUCHON Dat is beklagde haar eigen schuld. Maar de rechtbank wil zich niet hardvochtig tonen. Beklagde mag, vóór haar ban, een laatste paternoster lezen.

JEANNE Niet zonder de biecht.

CAUCHON Een biecht kan de rechtbank niet toestaan.

JEANNE Ik smeed u, monseigneur. Neem me eerst de biecht nog af.

CAUCHON Daarvoor is de rechtbank niet bevoegd.

JEANNE U bent bisschop. Het is uw plicht een gelovige de biecht af te nemen wanneer die daarom vraagt.

CAUCHON Beklagde is geen gelovige, beklagde is een afvallige.

JEANNE Nog niet. Ik doe, nog even, op u een beroep als de gelovige die ik altijd zal zijn.

CAUCHON De Kerk beslist wie een gelovige is, en wie niet. Beklagde is het niet. Tenzij beklagde, alsnog, schuld bekent.

JEANNE *(wanhopig)*
Oh, Stemmen van me? Gids me, leid me. Zeg wat ik moet doen. Onthul wat ik moet antwoorden aan deze dienaar van de Kerk. Zwijg niet langer! Verlicht mij, licht mij in. Zeg mij wat ik moet doen.

CAUCHON *(na een lange stilte)*
Wat zeggen ze? Uw 'stemmen'?

JEANNE *(ontredderd, zijgt op knieën neer)*
Ik weet het niet.

CAUCHON En nu?

JEANNE Ik zal mij onderwerpen.

CAUCHON Aan het gezag van de rechtbank?

JEANNE Aan het gezag van de rechtbank.

CAUCHON Aan het gezag van de Kerk?

JEANNE Aan het gezag van de Kerk. Zeg wat ik moet doen. En gun mij dan de biecht.

CAUCHON *(geeft haar een papier)*
Lees.

JEANNE *(in tranen)*
Ik kan niet lezen.

CAUCHON 'Ik, Jeanne, genaamd de Maagd, ben een ellendige zondares, die nu pas beseft in welke beerput van dwalingen zij is beland. Bij de gratie Gods keer ik terug naar de Heilige Kerk, onze Moeder. Ik herroep al mijn woorden en loochen al mijn daden die ingaan tegen Haar. Tot dat doel beken ik – opdat blijke dat ik niet wankelmoedig, maar juist vol van goede wil ben teruggekeerd – dat ik zwaar gezondigd heb door leugenachtig te beweren dat ik revelaties heb gekregen van God, de Heilige Margaretha, de Heilige Catharina en aartsengel Michaël.'

JEANNE Wat wilt u dat ik doe?

CAUCHON Teken dit, mijn kind.

JEANNE Dat kan ik niet.

CAUCHON Een kruisje is voldoende. Ik zal uw naam wel schrijven.

JEANNE Ik kan hier geen kruisje onder zetten. Geen kruisje of wat dan ook.

I. 7 De terechtstelling

Een executiepaal, daaromheen droog hout. Jeanne – blootsvoets en in een lang grauw boetekleed – neemt plaats aan de paal.

JEANNE Begraaf me levend, sla mijn hoofd eraf, verdrink me.
Maar laat me niet verdwijnen in een zee van vuur
Alsof ik opgelost zou zijn in zuur. *(het vuur begint, klein)*
Hoe moet ik bij het Laatste Oordeel rijzen?
Hoe zie ik ooit mijn Heer en Meester weer –
Wanneer mijn as verwaaid zal zijn, mijn bloed
Verstoft, mijn ogen weg, mijn tong vervlogen?
Mijn gruwelijkste straf is niet mijn pijn,
Maar het besef dat nooit meer het vermogen
Tot eeuwig leven mij vergund zal zijn.
En dat ik, tot het einde van de jaren,
Mijn Meester niet mijn liefde kan verklaren. *(vlammen hoger)*

DE BOULIGNY *(kijkt toe, via schermen)*
Had u haar niet beter clementie verleend? Levend wordt ze
nooit meer die heldin van vroeger. Door een dood als deze
riskeert ze die rol opnieuw te krijgen.

CAUCHON *(trekt opnieuw zijn prachtige mantel aan)*
Een Kerk moet sterk zijn. Het exempel van Jeanne de Herderin
zal menigeen tot lering strekken.

DE BOULIGNY Uzelf lijkt minder zeker. U sloeg haar in de ban, maar in
het geheim gunde u haar de biecht én de hostie. Speelde uw
geweten u parten?

CAUCHON Ik heb haar — terecht — veroordeeld als monseigneur, en ik heb haar — even terecht — de absolutie verleend als lotgenoot in God.

DE BOULIGNY De executie laat u over aan de Engelsen. Waarom gunt u onze vijand zo'n moment de gloire? Uitgerekend in Rouen, dat zij nog steeds bezetten!

CAUCHON Dat heeft Rome zo gewild. Ik ben ook maar een soldaat.

DE BOULIGNY U bent een huurling. Door de dood van JEANNE vallen de inkomsten van het bisdom Reims u weer volledig in de schoot.

CAUCHON Is dat waar het om draait, volgens u? Bezit? Materie? Rekensommen? Ik vrees de dag dat mensen als u de bovenhand verwerven. Mijn Kerk hééft haar kwalen — maar wij kennen de mens, en wij helpen hem om zijn hebzucht, zijn leegheid en zijn lusten te bestrijden, in plaats van ze aan te moedigen en te fêteren, zoals u zou doen. Dat maakt van ons geen heiligen, wij zijn allen zondaars. Maar om de zonden van de wereld weg te nemen is soms een pijnlijk offer nodig in één enkel persoon. Ook de Zoon van God is gestorven om ons allen te verlossen.

DE BOULIGNY Over de hemelen spreek ik mij niet uit, hier op aarde bent u schuldig aan één ding. (*slaat Cauchons mijter af*) Hoogverraad.

CAUCHON Hoogverraad?

DE BOULIGNY U hebt de beschermvrouw van de kroon om het leven gebracht, uit eigenbelang en in opdracht van de vijand.

CAUCHON Wie zegt dat?

DE BOULIGNY De koning.

CAUCHON Met welk gezag?

DE BOULIGNY Met zijn gezag van koning. U hebt hem zelf gekroond!

JEANNE (*vlammen tot haar middel*)
 U, Stemmen, die mij altijd hebt gesterkt?
 U, Geesten, die mij altijd hebt gegidst?
 Wat moet ik geven, voor U mij weer helpt?
 Een been? Meteen. Waarheen moet ik nog gaan?
 Een arm? Ik geef er twee. Wat blijft er mij
 In dit bestaan nog te omarmen over?
 Mijn hart? Neem het toch mee, het dient tot niets.
 Het doet maar pijn en klopt zoals een kever
 Die in zijn pop niets meer te vreten heeft.
 (*de Stemmen zetten zacht weer in*)

(*zang I. 7 — reprise van I. 1: Verlaat wat gij ooit waart...*)

JEANNE (*dankbaar*)
 Wees welkom, Stemmen — sta me bij. Verlaat
 Me niet. Blijf hier. In dit uur van het vuur.
 (*schreeuwt van angst en pijn; de Stemmen zingen steeds
 luider*)

KONINGIN *(ook op schermen toekijkend)*
 Moest het per se zo wreed? Ze is alles bij elkaar nog maar een kind.

DAUPHIN U wou haar van eerst af uit de weg.

KONINGIN Niet zo. Het hout dat de Engelsen gebruiken is kurkdroog. Met nat hout had ze in de walmen mogen stikken voor ze werd geblakerd.

DAUPHIN U vond dat ze haar plaats moest kennen. Nat hout is voor de adel.

KONINGIN Er schuilt weinig zielenadel in het rekken van een doodstrijd.

DAUPHIN Jeanne krijgt wat ze wilde. Haar DAUPHIN is gekroond, haar land is gered, haar vijand verliest veld. Had ze zich bijtijds teruggetrokken, ze had onze overwinning mee kunnen vieren.

KONINGIN Welke overwinning? U staat nog altijd in de schaduw van anderen.

DAUPHIN Maman vergist zich. Wij hebben monseigneur CAUCHON gearresteerd, en De la Trémoille ontzet uit al zijn ambten.

KONINGIN Eindelijk. Eindelijk herken ik u. Zo was ook uw vader, toen hij goed bij zinnen was. *(krijgt een document)* Wat is dit?

DAUPHIN Uw verbanning. Naar Beieren.

KONINGIN Naar Beieren? Waarom!

DAUPHIN Omdat ik niet zo gek ben als mijn vader. Ga.

KONINGIN Jongen... Dit kunt u niet maken. U breekt mijn hart.

DAUPHIN Het spijt me. Het kan niet anders. Het moet.

KONINGIN Ik ben uw moeder!

DAUPHIN Mevrouw vergist zich. Wij zijn uw koning. Ga!

KONINGIN Als dit de prijs is, die ik moet betalen? Ik heb alles over voor mijn kind. Vaarwel. *(blijft staan)* Het ga u goed. *(stilte)* Ik zal u een brief schrijven. *(stilte)* Elke week. *(stilte)* Uit Beieren. *(stilte)* Vaarwel!

DAUPHIN Ga dan toch. Ga! Ga! *(Koningin af)*

JEANNE *(de Stemmen zingen zacht wat zij tezelfdertijd zegt)*
 Nu ik de hitte proef die ik zo vreesde,
 Valt alle schrik en zwakte van me af
 Als een versleten vel dat knapt en knispert,
 En mij zal achterlaten als herboren. *(in manshoge vlammen)*
 Wees welkom, vuur! Verzeng mij, lieve gensters.
 Lik mijn gezicht en leg uw hete handen
 Waar nooit een mannenhand mij heeft geraakt.
 Laat, onder uw geweld, de takkenbossen
 Kraken zoals een bed, en loei van lust.
 Mijn lijf heeft negen openingen, neem

Ze allemaal: ik brand, nog voor ik brand.
Want elke wond die u mij schenkt, is weer
Een schandvlek op 't geweten van mijn beulen.

- TRÉMOILLE *(tot Gilles)*
Die omhooggevallen bastaard en zijn hoer van een moeder
hebben ons opzijgezet.
- GILLES U bent afgedankt, ik had JEANNE kunnen gaan bevrijden.
Wie had een maarschalk dat durven te beletten?
- TRÉMOILLE Ik. Die boerin was van in het begin een verloren zaak.
- GILLES U had mij bezworen dat u over haar nog aan het onderhandelen
was met de Engelsen.
- TRÉMOILLE Dacht u nu echt dat die een triomf als deze uit handen zouden
geven? U hebt nog zoveel te leren.
- GILLES Zelfs over de datum van haar terechtstelling hebt u gelogen.
U hebt haar verraden, en mij erbij.
- TRÉMOILLE Ik heb u beschermd. Als we ons niet een hele tijd gedeisd
houden, is het afgelopen met heel onze familie.
- GILLES Daar is het hoe dan ook mee afgelopen, oom.
(steekt hem in de buik)
- TRÉMOILLE *(wankelt)*
Neef? Wat doet u nu?
- GILLES Wat ik veel langer al had moeten doen. *(steekt opnieuw)*
- TRÉMOILLE *(valt, opgevangen door Gilles)*
Neefje? U beseft niet wat u doet. Laten we erover praten.
We krijgen dit wel uitgeklaard. Zeg me. Wat u wilt. Wat ik
moet doen. Voor u.
- GILLES Wat u moet doen? *(kust hem)* Creperen is een goed begin.
(keelt hem)
- JEANNE *(toegetakeld maar extatisch)*
Ik kom, ik kom – nog éven moet ik leven.
Ik zie een licht zoals geen licht ooit was.
Het zingt zoals geen mens ooit heeft gezongen.
De aarde splijt, het regent rode tongen
En geen verlangen heeft mij meer geschroeid
Dan dit geluk, dat mij geheel verteert.
Ik ben verblijd, ik ben bevrijd – ik dank u.
Nee, wend uw laffe blik niet af, blijf kijken.
Herken het lot dat God heeft voorbeschikt
Voor u, uw nageslacht, uw teerbeminden.
Ze zullen, weerloos aan een staak gebonden,
De stank van hun ontbinding moeten ruiken,
Zoals ik die zelf ruik op dit moment.
De ratten zullen aan hun ogen vreten,
De wolven aan hun opgezwollen levers,
De vliegen kweken maden in hun wonden,
Het vlees aan hun geraamten zal verrotten –

En waar ik sterf in zaligheid en roes,
Zult u vergaan in waanzin en ellende.
(de Stemmen verstommen)
Mijn Heer en Meester? Ik ben klaar. Voor U.
Neem mij in Uw Bezit.
Vermaal mij met Uw Liefde.
Uw grondeloze, grenzeloze Liefde. *(sterft)*

GILLES

(tot het publiek)
U – burgers van Rouen! Is dit uw lust
En uw lang leven? Samentroepen om
Het half vergane lichaam van een kind,
Om u te voeden als een parasiet
Aan haar verkoolde schoonheid, haar verdriet,
Haar lippenloze lach, haar blote schaamte?
Zij die ons heeft bevrijd was als de dood
Om zonder schroom haar naaktheid te vertonen –
En nu trekt u, verbroederd met haar vijand,
Een hele dag aan haar voorbij? Flanerend,
Als ging het om een familiaal festijn?
U gruwt niet, nee: u zwelgt in uw ontzetting
Om haar tentoongestelde lijden, u
Geniet, als everzwijnen wroetend in
Haar lijk, verhit en smullend van haar pijn,
Het doel van uw belustheid niet verhullend:
Te constateren dat zij was wat zij
Beweerde – mens te zijn en maagd. Welaan:
Kijk toe, en kwets u aan haar kwetsbaarheid,
Alvorens men haar helemaal verbrandt
En haar uiteen laat waaien door de wind.
Moge haar as de wereld zelf besmetten,
Laat haar memorie heel de mensheid pletten.
Geen sterveling verdient na haar bescherming –
Een maarschalk blijven is voor mij te klein.
Wat u bent, zal ik in een veelvoud zijn.

Deel II: Bloed

Gilles

‘Il fut grandiose dans la dépense, comme
il avait été furieux dans le combat.’

Le Procès de Gilles de Rais, Georges Bataille

‘J’attends ma mort comme
un enfant ses vacances.’

Opgejaagd, gedoemd, verloren (Dagboeken), Klaus Mann

II . 1 De demonen

De drie Demonen zingend op, samen met een jonge monnik in een eenvoudige pij — Francesco PRELATI.

(zang II. 1: Waarheen verdween wat schoon was en sereen...)

II . 2 De test van de duivel

PRELATI oog in oog met een sjofel uitgedoste, morsige man.

- POITOU Wat hebt u hier te zoeken? Komt u schooien of smeken?
Bedotten of bespioneren?
- PRELATI *(met een monnikskap die het gezicht verbergt)*
Ik heb nog nooit om iets geschooid, weledele heer De Rais.
- POITOU Wat komt u hier dan doen?
- PRELATI Ik hoorde dat weledele heer De Rais verlangt naar een bepaald
persoon.
- POITOU Wij zijn op zoek naar goud, en iemand die ons dat uit lood
kan leren maken.
- PRELATI Ik heb veel meer gehoord.
- POITOU Wie bent u dan, dat u zo veel verneemt?
- PRELATI Tot in Florence staat bekend welke sommen u hebt uitgelooft.
Aan alchimisten die veel verder willen gaan dan goud alleen.
- POITOU We kregen tot nu toe alleen bedriegers op bezoek. Voornamelijk
uit Italië.
- PRELATI Ik ben een man van God. Ik heb de tonsuur ontvangen, ik
spreek Latijn, en ik bezit een boek waarin alle namen der
demonen staan, en de formules om ze op te roepen.

POITOU Bent u niet wat jong voor de priestertonsuur, en voor boeken over goden en demonen?

PRELATI Ik hoorde ook dat prille leeftijd zelden een belemmering betekent voor weledele heer De Rais.

POITOU Waar hebt u dat gehoord? En waarom vertelt u het voort?

PRELATI Vertellen doe ik zelden, weten is genoeg. En wat ik weet, kan uw schade beperken.

POITOU Mijn schade? Welke schade?

PRELATI Die u leed als maarschalk en als mens.

POITOU Wat belet me om u op het rad te leggen? Ieder bot te breken in uw lijf?

GILLES *(uit de schaduw tredend, overdadig gekleed, bedwelmd)*
Poitou? Genoeg zo. Af.

POITOU Zoals u wil, weledele heer. *(diep buigend af)*

GILLES Vergeet hem. Hij drinkt te veel. Ik soms ook. Wat nectar was voor Griekse goden, is kruidenwijn voor onze streek. Wilt u ook een beker? *(roept naar andere knecht)* De la Sillé! Twee hypocras! Twee! *(tot Prelati, fluisterend)* Hij is evenmin te vertrouwen. Ik ben omringd door schurken en fantomen. Ze zijn als ik. Wat brengt u naar Bretagne?

PRELATI Om u te dienen: Francesco Prelati. En u bent wie ik denk dat u bent?

GILLES Al lang niet meer. Alleen in naam ben ik nog maarschalk. En mens ben ik nooit geweest. Wie wel? Wie kan dat zeggen? 'Ik ben mens!' 'Prelati', ja? Een mooie naam. U bent toch geen ketter? Ik verafschuw heidenen. Ik heb maar één missie meer. Een edelsteen te zijn in de kroon van onze Heilige Moederkerk. We moeten de weinige zuivere zielen ter aarde bewaren. Ik heb een kathedraal opgetrokken voor de Onnozele Kinderen. In de Bijbel werden ze met honderden over de kling gejaagd. Ik schonk ze koepels van bladgoud. Honderd handwerklieden kwamen bij het bouwen om. Ik betaal hun weduwen door, en ik betaal de lonen van het enige leger dat ik nog leiden wil – een kapittel kanunniken, zwijgzame paters en droefgeestige nonnen in brokaten gewaden met kant. De monden die ik voeden moet, zijn niet te tellen. U zou mijn koor moeten horen, Prelati! Wanneer mijn argeloze jongens beginnen te zingen? Dan vallen de sterrenbeelden stil, schiet het vuur in brand en verdrinkt de zee in zichzelf. Ik ben de keizer Tiberius van de Christene Wereld. Vóór ik sterf, bouw ik een tweede kathedraal. Ter ere van Jeanne. Zij en ik zalfden een koning. In Reims. Ik heb haar gezien, hoe ze was, in Rouen, vóór ze verdween. Zo alleen. We hebben haar verraden, met z'n allen. Haar hoofdje was overgekookt. *(ontroerd)* Ze keek me aan, zonder te zien. Ik rook haar geblakerde vel, haar gezwollen vlees, haar smeulende, prachtige haar. Ik herkende hem, die geur. Niets van het slagveld is mij vreemd. Maar deze odeur was zo zoet,

zo zwaar, zo zuiver. Wierook en ingewanden. Ik kom tijd te kort, Prelati. Ik ga twee keer per dag te biecht. Ik kan alles aan. Ik ben bang voor de dood. Wat brengt u naar Bretagne?

- PRELATI Uw renommee. Uw zoektocht. U.
- GILLES Ruikt u hem ook? Die geur, die geur. Hij kleeft als de draden van een spin in de herfst. Nooit waait hij weg, al stormt het. Mijn ovens branden dag en nacht. Mijn bietenvelden en mijn bossen gaan schuil onder een laagje zwarte sneeuw, dun als donker meel – duistere bakkersbloem, gemaakt van builenpest. We zijn allemaal besmet, PRELATI. Het zoete roet van Rouen. Wat brengt u naar Bretagne?
- PRELATI U en ik zijn voorbestemd om elkaar te ontmoeten.
- GILLES Dat zeiden uw voorgangers ook. Oplichters, afvalligen, afval, blasfemisten. De meesten zijn niet meer in leven. Úw stem bevalt me. Hebben wij elkaar al niet ontmoet?
- PRELATI Ik heb Florence nooit verlaten vóór ik naar u toekwam. Maar ik kon niet anders dan komen naar u.
- GILLES Dat zeiden uw voorgangers ook. Úw gestalte bevalt me. Hoe jong bent u? *(roept)* De la Sillé! Waar blijft die wijn? *(tot Prelati)* U kunt voor mij de duivel doen verschijnen?
- PRELATI *(neemt wijn in ontvangst)*
Als het moet. Als ik mag.
- GILLES En wie nog meer?
- PRELATI *(slaat de kap terug, om van de wijn te drinken)*
Naar wie of wat bent u op zoek?
- GILLES *(verbijsterd; oog in oog met Prelati)*
Ik ben op zoek naar goud, Prelati. Ik ben op zoek naar bloed. Ik ben op zoek naar jeugd. Naar een limiet. Op zoek naar vuur. Op zoek naar alles. Op zoek naar niets. *(raakt Prelati's wang aan)*
- PRELATI *(zet de beker wijn terzijde)*
Met welk van die dingen wilt u beginnen?
- GILLES Hoe jong bent u? Ik herken u van ergens. Toon me wat u kunt. Bewijs het.
- PRELATI Wat?
- GILLES Dat ú tenminste bent wie u bent.
- PRELATI Hoe?
- GILLES Roep hem op.
- PRELATI De duivel? Hier?
- GILLES Waar anders?

PRELATI Nu?

GILLES Hij is altijd beschikbaar. Daar is hij de duivel voor.

PRELATI *(bladert in zijn boek)*
Naar welke duivel gaat uw voorkeur uit? Satan, Beëlzebub, het Beest, Béliäl, Baphomet... Het meest van al, denk ik, zal hij u bevallen, die zich laat roepen als 'Barron'.

GILLES Barron? Waarom? Verraad me niet.

PRELATI Hij toont zich als een page. Met de trekken van een meisje en de kracht van een kolos.

GILLES Hoeveel moet het kosten? Ik verkoop mijn paard. Dat is meer waard dan ik. Alexander de Grote had Bucephalus, ik heb Cassenoix. De Engelsen gingen lopen bij het horen van zijn naam. Ik verkoop hem, iedereen moet lijden, mijn hengst zo goed als ik.

PRELATI We moeten wachten op het goud van zijn verkoop.

GILLES Ik wacht al zo lang. Ik heb tijd te kort. Begin.

PRELATI Barron laat zich niet zien zonder goud.

GILLES Hij moet ons helpen om goud te máken. Ik heb niets meer. Ik heb schulden. Alles buiten Bretagne ging verloren. Niemand in Europa was rijker dan ik.

PRELATI Hij heeft goud nodig om goud te maken. Zoals in de Bijbel, met de twee vissen en de vijf broden.

GILLES Waarom geloof ik u? Uw lippen zijn vertrouwenwekkend. Ik hou van uw stem. Waar bleef u zo lang, waar zat u verscholen? Hier. Neem deze ring. Massief goud en vier saffieren. *(schuift ring om Prelati's vinger)* Hij is nog gekust door Jeanne, aan de poort van Orléans. *(kust Prelati's vingers)* Nu is hij voor u. Voor uw Barron. Bedrieg mij niet. Begin.

PRELATI *(bekijkt de ring)*
Barron heeft iets kostbaarders van doen. Versmolten crucifixen, een ciborie, een relikwie van grote waarde...

GILLES De la Sillé! Breng me de bokaal! Snel! De bokaal!

DE LA SILLÉ *(van ver)*
Welke van de bokalen bedoelt weledele heer De Rais?

GILLES De grootste, man! Die op het schrijn! *(tot Prelati, fluisterend)*
Hij is niet te vertrouwen. Nooit geweest. Een man uit het volk. Men moet roeien met de riemen die men heeft. Ik heb tijd te kort.

DE LA SILLÉ *(overhandigt Gilles een bokaal)*
Om u te dienen, weledele heer De Rais.

GILLES *(bekijkt bokaal; zucht)*
Rossignol. Mijn Rossignol. Sluik haar, kuiltjes in de wangen.

Als hij zong, zwegen de echte nachtegale. Hij was drie jaar onbetwist mijn solist. Toen brak zijn stem, kort daarna zijn keel. Ik heb zijn moeder overladen met juwelen, zoals ik overladen was door smart. En ik bewaarde zijn juwelen. *(toont de bokaal)* Zijn strottenhoofd, zijn rechtersleutelbeen. De appels van zijn ogen. Rossignol! Als hij in spiegels keek, vielen ze van schaamte aan scherven. Niets kon zich meten met zijn schoonheid. Als hij in plassen keek, verdampen ze. *(bokaal vlak voor zijn ogen)* Rossignol? Ik zal zijn voor u wat keizer Hadrianus was voor Antinoüs. Ik bouw voor u een muur die de oceanen verbindt. Ik zal de barbaren temmen om uw verdwenen stem te eren, uw schoonheid, uw gezicht – en dat van Jeanne, vóór ze opging in vuur en vlam. *(geeft Prelati de bokaal)* Iets kostbaarders bezit ik niet. Als uw Barron dit weigert, zijn we verloren.

PRELATI Ik moet u vragen om mij alleen te laten. Geen duivel vertoont zich aan meer dan één persoon.

GILLES Dat zeiden uw voorgangers ook.

PRELATI Ik ben anders dan zij. Geef me de kans het u te bewijzen. Anders keer ik net zo lief terug naar Florence. *(wil ring al afdoen)*

GILLES *(houdt hem tegen)*
Blijf. Bedrieg me niet. Vergeet me nooit. Begin.

PRELATI *(troont hem weg)*
Wat u ook hoort, kom niet naar binnen. Breek de kracht niet van het ritueel. Doet u dat toch, dan lopen we samen groot gevaar. *(sluit hem buiten)*

II . 3 Het ritueel

De Demonen zingen. Prelati prevelt, oplezend uit zijn boek, en trekt met een stok tekens op de vloer. Een amateuristisch ogend bezweringsritueel.

(zang II. 3: Oh, waar bent u zo lang gebleven...)

- PRELATI *(over de Demonen heen; van fezelend naar hysterisch)*
Oh Barron. Geryon. Gideon. Oh Barron. Salomon. Pergamon. Pentagon. Oh Barron! Helicon? Corydon? Endymion? Oh Barron, oh Barron! Pentagon! Pentagon! Pentagon! *(valt ter aarde, molenwiekend)* Vel venire facias! Qui sciat perfecte desiderium meum adimplere! Et nullo modo a me recedere! Nisi a me fuerit licenciatus! Vel voluntatem meam plenarie perficiat! *(vecht met onzichtbare demon)* Vel venire facias! Qui sciat perfecte desiderium meum adimplere! Et nullo modo a me recedere! Nisi a me fuerit licenciatus! Vel voluntatem meam plenarie perficiat! (*)
- GILLES *(breekt naar binnen; de Demonen stoppen met zingen)*
Wat heeft hij u aangedaan? Wat heeft hij gezegd?
- PRELATI *(nahijgend)*
U hebt het ritueel verbroken. Ik was nog nooit zo dicht genaderd. Het goud was binnen handbereik. Alle moeite, alle pijn: voor niets.
- GILLES *(geknield, streelt Prelati)*
Ik kon niet anders. Een onzichtbaar beest stond op het punt u weg te slepen, een gevleugelde hond, hij zette zijn tanden in uw ziel, uw stem klonk als die van een gemarteld veulen, ik dacht dat ik Jeanne zag, in een flits, ik dacht dat u in brand zou schieten, van binnenuit, ik wilde u beschermen — hebt u hem ook gezien? *(wil hem een slok wijn geven)*
Die flits van Jeanne?
- PRELATI *(weert af)*
Ik had u voorspeld dat één ring niet volstond.
- GILLES *(gaat staan)*
Het andere ook niet. Zelfs al waren ze van Rossignol: één strottenhoofd, één sleutelbeen — ze zijn te lang al zonder leven. Zonder warmte. Zonder hars. Ze ruiken nergens naar. Het was niet genoeg. Het is nooit genoeg. Er is meer van doen.
- PRELATI
Goud! Hij wil meer goud.
- GILLES
Prelati? Beste Prelati! Verraad me of help me. Aan u de keuze. Verlaat me of blijf. Ik ben er al zo velen kwijtgespeeld. Maar weet één ding. *(kust Prelati's hand)* Als u blijft, is het voor altijd.
- PRELATI *(onwennig)*
Goed dan. Ik zal blijven.

()Jij moet ervoor zorgen dat hij komt, die in staat is om mijn verlangens geheel en al te vervullen, en die nooit van mij weggaat, tenzij hij van mij toestemming heeft gekregen, of mijn wil volledig ten uitvoer heeft gebracht.*

GILLES *(ontroerd)*
 Bedankt. *(kust Prelati's voorhoofd)* Bedankt! *(roept)* Poitou!
 De la Sillé! Breng alles in gereedheid. Nu! Zorg dat hij naakt
 is. En kwetsbaar. En bang. *(troont Prelati aan de hand mee;*
beiden af; de Démonen zingen opnieuw, tussen hels en hemels)

(zang II. 3 – reprise: Oh, waar bent u zo lang gebleven...)

POITOU *(fluisterend)*
 Hoelang nog?

DE LA SILLÉ *(idem)*
 Niet aan denken.

POITOU *(op schermen: Gilles en Prelati lopen door gangen)*
 Hoeveel nog?

DE LA SILLÉ We hebben er niets mee te maken.

POITOU We doen eraan mee. Elke keer.

DE LA SILLÉ We gehoorzamen een bevel. Als jij het niet doet, doet iemand
 anders het.

POITOU *(Gilles en Prelati lopen trappen op)*
 Het is nooit te laat om te vluchten.

DE LA SILLÉ Hoe? Waar naartoe? Hij heeft tentakels in heel het land.

POITOU Ik hou dit niet meer vol.

DE LA SILLÉ Je moet.

POITOU Wie houdt me tegen?

DE LA SILLÉ Ik. Als hij jou niet vindt, vang ik de klappen op.

POITOU Laten we samen gaan.

DE LA SILLÉ We blijven samen hier.

POITOU Ik hou dit niet meer vol.

DE LA SILLÉ Wat zul je zijn, daarbuiten? Huurling, struikrover, voetenbrander?
 Je zult je handen vuiler moeten maken dan hier.
 Voor zover je niet zelf de kop wordt ingeslagen tijdens je slaap.

POITOU *(Gilles en Prelati lopen een kaal vertrek in)*
 Komt er dan nooit een einde aan?

DE LA SILLÉ Niet aan denken. Wat hoge heren doen, zijn onze zaken niet.

II . 4 Het ritueel (bis)

*Gilles en Prelati in een kerker die lijkt op de vroegere cel van Jeanne.
Een schaduw, zachtjes bewegend, hangt in het luchtledige.
De Demonenstoppen met zingen.*

GILLES

(inzoomende close-up)

Mijn arme jongen. Lieve kleine vriend.
Waar hebt u deze straf verdiend? Waarom
Hangt u aan arm en been gebonden op
Aan kettingen, met in uw mond een prop?
Schrik niet. Ik ben niet als uw beulen van
Daarnet. Ik kom u van uw lot verlossen.
Ik breek uw boeien, snijd uw koorden door.
Ziezo.
Niet wenen, neen. Ik laat u niet alleen.
U voelt toch hoe ik u omklem? Maar heeft
Uw redder ook geen recht op een cadeau?
Laat mij uw buikje zien. Nog onbehaard.
Nog zacht. Nog plat. Zo moet het altijd blijven,
Besteel ik u van iets, als ik u streel? *(zucht)*
Uw navel steekt een bloemknop naar de kroon.
Mag uw bevrijder er zijn kus op drukken? *(kust)*
Mijn God — *(hijgt)*
Wie vond een mond, voor kussen méér geschikt?
Gaf ooit de wereld zachtheid zachter vorm!
Uw prachtorgaan mag niet verloren gaan...
Mag ik het aaien met mijn mes? Niet gillen.
Nu moet ik wel uw smalle hals omvatten.
Dit duurt maar even. Werk niet tegen. Beef —
Dat wel, dat helpt: uw trillen sterkt mijn liefde.
U merkt toch ook hoe hard uw bloed mij maakt?
Hoezeer uw spart'len mijn begeerte wet?
Hoe mijn genot op uw verzet verzot is?
Hoezeer uw lijden goed is voor het glijden?
Hoe spits ik word, door uw gesmoorde woorden?
Maar schelden mag u niet doen, op uw held.
Hij heeft met u het beste voor, hij legt
Uw schone onschuld vast, vóór ze verdwijnt.
Geef toe: wie keek ooit naar u om, dan ik —
De grootste prinsenvorst die ooit bestond,
Van de Apocalyps de Vijfde Ruiters!
Hij sluit met u dit eeuwigdurende verbond:
Ik zal uw navel dragen als een parel,
Uw lippen leg ik op in rozenwater,
Uw hoofdje wordt het sierstuk op mijn schrijn,
Uw handen laat ik roosteren als troost,
Uw ingewanden dienen mij tot kroon. *(lacht)*
Wie zag ooit zo'n ontwikkeling voor u
In het verschiet? U was maar bedelaar —
Een wees, verwaarloosd, weggelopen, wild —
Gedoemd om roemloos opgeslokt te worden
Door hongersnood, geweld of Zwarte Dood,
Verdronken in een zee van namelozen. *(ontroerd)*
Maar zie! Uw schoonheid heeft u opgetild.
Uw naam blijft altijd bovendrijven, want
U hebt mijn dorst naar sierlijkheid gestild!

Mijn dankbaarheid zal ik. Gepast. Betuigen.
(steeds hijgeriger)
Ik zal. Mijn oude tanden. Zetten in.
Uw jonge hart. Uw lever. En uw milt.
Om van. De schitterende dierlijkheid.
Der mensen. En der dingen. Te getuigen. (eet)
Ziehier. Uw bloed. Uw lichaam. Ze zijn mijn.
Tegood. Voorgood. Tezamen. U. Ik. Amen.
(komt klaar)

II . 5 De Entente

*Bisschop De Malestroit en mijnheer De Ferron.
Achter hen het scherm, waarop Gilles zijn vernietigingsgebed bad.*

- DE MALESTROIT Hij moet worden gestopt.
- DE FERRON Mijn beste monseigneur De Malestroit! De val van onze hoogste vazal zou de kroon, de Kerk en de adel zelf ondermijnen – heel de gevestigde orde. Daarin speelt een handelaar als ik geen rol.
- DE MALESTROIT (overhandigt stapel documenten)
Lees dit, mijnheer De Ferron. Lees, en voel de stomp in uw maag.
- DE FERRON (bladert, onwennig; schuift ze terug)
Dit soort geruchten doet allang de ronde. Wat is ervan waar? Hoge heren roepen afgunst op. De wildste verhalen eerst.
- DE MALESTROIT (schuift ze weer naar De Ferron toe)
Ontkenning is menselijk, oog in oog met het Kwaad. Uiteindelijk heb ik toch een onderzoek bevolen, in en rond de kastelen op zijn geboortegrond... De dood reist in de sporen van de maarschalk mee. U helpt hem al jaren die helse reis te bekostigen.
- DE FERRON (legt documenten terzijde)
Wat ik hem leen, gaat al jaren naar uw Heilige Stoel. De ontelbare geestelijken in zijn gevolg, zijn overdadige kerken, aflaten en goede werken... En staat hij ook niet in het krijt bij u als privaat persoon?
- DE MALESTROIT Ik deed jegens hem mijn christelijke plicht. Hem beschermen, met correcte prijzen, tegen de zonden van de woekeraars. U betaalde hem voor goede gronden en prachtige tapijten soms maar een tiende van hun waarde.
- DE FERRON Monseigneur! Dan is elke marktkramer een woekeraar. De wegen van het geld zijn even ondoorgrondelijk als die van God.
- DE MALESTROIT Merkwaardige bewoording. Wat belet me om de Inquisitie te wijzen op uw denkbeelden?
- DE FERRON Monseigneur! U, met uw invloed – u zou hem gemakkelijk

van zijn openbare hoedanigheden kunnen doen ontslaan.
Met als juridisch argument: zijn 'spijtige zinsverbijstering',
zijn 'ziekelijke spilzucht'. U was getuige van zijn passiespel
in Orléans?

- DE MALESTROIT Ik kan moeilijk present geven op een festijn ter ere van iemand die verbrand is als ketter, heks en hoer.
- DE FERRON U had het mee moeten maken! Dagenlang: kluchten en wagenspelen, wijnen en banketten inclusief, voor heel de streek en alle standen. Reconstructies van de veldslag, waarbij de maarschalk nu eens zichzelf speelde, dan weer JEANNE de Maagd. Hij gooide goudstukken naar kinderen, deelde juwelen uit aan lichtekooien...
- DE MALESTROIT *(geërgerd)*
Zijn populariteit bij het gewone volk is afgekocht. Vandaag eet het uit zijn hand, morgen laat het hem vallen.
- DE FERRON De mensen zijn alvast niet dol op zijn mignon — die jonge monnik.
- DE MALESTROIT Het geval Francesco Prelati is ons lang en breed bekend.
- DE FERRON Er wordt, met uw welnemen, gefluisterd dat ze minnaars zijn.
- DE MALESTROIT De clerus wordt al genoeg belasterd. Zo'n geïsoleerde betichting zou meer de Kerk treffen dan de maarschalk.
- DE FERRON Men fluistert dat ze samen de duivel aanroepen.
- DE MALESTROIT Niets is erger dan wat ze die kinderen aandoen. Hoelang weet u er al van?
- DE FERRON Als bisschop van Nantes was u vast beter, en eerder, geïnformeerd dan om het even wie. Hoelang heeft uw onderzoek op zich laten wachten?
- DE MALESTROIT We dragen allemaal schuld. En feiten als deze vergen discretie. Ze kunnen kettters aanzetten om de grondvesten van de Kerk zelf aan te vreten. Dat zou nog erger zijn. Zonder ons wacht iedereen de chaos, de zwaksten het eerst. We hadden nooit mogen vergeten dat onze edellieden onbehouden vechtjassen blijven, amper gekerstende barbaren, ontwricht door hun obscene rijkdom, en ontworteld door de wrede oorlogen waarin ze zo graag uitblinken. Alleen een moraal gegrondvest op een onwankelbaar geloof kan de aangeboren slechtheid van de mens beteugelen.
- DE FERRON Niemand brengt méér tijd door in kapellen en biechtstoelen dan maarschalk De Rais.
- DE MALESTROIT Ik krijg de indruk, mijnheer DE FERRON, dat u liever hebt dat deze feiten toegedekt blijven — samen met uw betrokkenheid.
- DE FERRON De feiten zelf moeten stoppen — uiteraard! Maar moeten ze ook breed worden uitgesmeerd? Gruwel kan aanstekelijk werken. Is men een onmens als men dat probeert te vermijden?
- DE MALESTROIT Het wordt hoog tijd dat de adelstand begrijpt dat niemand

boven de wetten staat van God. In de maarschalk en zijn wandaden kan een klinkend voorbeeld worden gesteld, ten bate van iedereen.

DE FERRON *(gebaart naar de documenten)*
Op basis hiervan? Het woord van de machtigste man van ons land zal komen te staan tegenover getuigenissen van drankzuchtige proleten, die hun eigen kinderen zozeer verwaarloosden dat die wel moesten gaan bedelen. De dood van een kind is een tragedie, altijd – maar ook zonder de maarschalk zouden de meesten jong gestorven zijn, en niet minder wreed. Ze snijden elkaar de keel al over om een korst brood of een verloren dobbelspel. De laatste doortocht van de pokken kostte in ons diocees het leven van duizenden, de Kinderkruistocht eiste ooit tienduizenden op. Welke sterveling draagt daar de schuld van, monseigneur? Is alles wat geschiedt, dan niet de wil van een Allerhoogste?

DE MALESTROIT Voorzichtig, mijnheer De Ferron. Niet alleen de adelstand moet herinnerd worden aan zijn plaats.

DE FERRON Een bankier wordt voorzichtig geboren, monseigneur. Vertelt u het dus maar: wat kan ik doen? En weet monseigneur zelf al wat hij gaat doen? Zeg het maar! U bent de geestelijke leidsman. Niet ik. Niet ik! *(kijkt toe terwijl de bisschop zich tot rechter omkleedt)*

(zang II. 5: De bloesems zijn al bevrozen...)

II . 6 Het proces

*Bisschop De Malestroit als rechter. Voor hem Gilles, in vol ornaat.
De Démonen stoppen met zingen.*

DE MALESTROIT *(leest, staande)*
In de Naam des Heren – Zijn Rijk kome, Zijn Naam zij geheiligd, Zijn Zoon zij geprezen – amen! Op dit uur van de terts is voor de derde en definitief rechtsgeldige keer tot verantwoording geroepen jegens zijn en onze Allerhoogste, de weledel hooggeboren heer GILLES de Montmorency-Laval, baron De Rais, heer van Machecoul, Tiffauges, Pouzauges, Champtocé-sur-Loire, Ingrandes, La Bénate, Coutumier, Bourneuf-en-Rais alsmede Bouin, tevens graaf van Brienne en maarschalk van de kroon, voor deze zowel bisschoppelijke als hertogelijke rechtbank met inquisitoriale bevoegdheid die – hoewel ze in haar rechtsgeldigheid alsmede in die van haar afzonderlijke rechters eerder betwist werd door weledele heer De Rais – door alle gestelde organen is bevestigd in haar volle competentie, alsmede in haar bevoegdheid te oordelen over zowel de persoon van weledele heer De Rais als in haar rechtsgeldig vermogen tot het uitspreken van een excommunicatie over weledele heer De Rais, alsook in haar rechtsbevoegdheid om te oordelen over de beschuldigingen jegens weledele heer De Rais, te weten: schending der kerkelijke immuniteiten, duivelbezwering,

sodomie, ketterij en meervoudige moord, alle bedreven in en rond ons diocees...

GILLES *(staand, al deels over de aanklacht heen)*
Wat geeft u het recht, opgeblazen padden, mij te sarren met uw bespottelijke verwijten? Besef wie voor u staat! De knecht van koning, paus en God, een vader voor zijn volk, wapenbroeder van JEANNE de Maagd, verlosser van Orléans, drager van het chrisma van Clovis – en wie of wat bent u? Ik zie geen vicarissen of notarissen, geen bisschop of kardinaal. Ik zie honden, hoerenlopers, Turkenvrienden, simonisten, farizeeërs. Dit proces is een schijnvertoning, ik verklaar u onbevoegd, ik!

DE MALESTROIT *(is gaan zitten)*
De rechtbank verzoekt weledele heer De Rais te gaan zitten en kennis te nemen van nieuwe feiten en verhoren.

GILLES *(blijft staan)*
Ze zullen al de oude bevestigen: koopman Geoffroy de Ferron, de rat die het leeuwendeel van mijn bezit opvrat, die hoort hier terecht te staan. Hij heeft me onder valse voorwendsels mijn Saint-Etienne-de-Mer-Morte afgetroggeld, mijn schoonste kasteel, waar hij – als onderdeel van het complot waarin velen hier aanwezig zijn verwickeld – zijn bloedeigen broer achterliet, een even grote bedrieger, die God weet waar zelfs een tonsuur heeft afgeluisd van onze barmhartige Moederkerk. Ze hebben zich allebei gedragen als Joden, en verdienen dus de vaste straf voor het moordenaarsvolk van Christus: langzame verhangings, ondersteboven, met aan elke flank een uitgehongerde bloedhond.

DE MALESTROIT De rechtbank smeekt weledele heer De Rais te kalmeren en te gaan zitten.

GILLES *(eroverheen)*
Ik had die kinkel in zijn kazuifel niet een gewijde kerk uit mogen slaan, dat klopt. Ik had moeten wachten tot hij buiten wás. Kan ik het helpen dat zijn verziekte natuur hem zo had verzwakt dat hij stierf aan wat verwondingen? Die dingen gebeuren, op het slagveld en daarbuiten. Ze verschaffen u niet het recht mij nu al drie weken lang te beroven van mijn vrijheid!

DE MALESTROIT Weledele heer De Rais, gaat u alstublieft zitten.

GILLES *(eroverheen)*
Maar goed: ik zal mijn straf aanvaarden, ik zal uw hemeltergende boete betalen, tot de laatste korrel goud, vijftigduizend écu's, genoeg voor een kruistocht tegen de ware tegenstander van ons volk, de Saraceen, die het Graf van onze Heer en Meester dag en nacht verkracht – investeer uw tijd en uw wrok in hem, en laat mij gaan.

DE MALESTROIT *(naar technici)*
Toon weledele heer De Rais de werktuigen die ons ter beschikking staan.

GILLES *(lacht)*

Denken jullie dat een maarschalk zich laat bedreigen met tortuur? Pijn is mijn zoetste medicijn. Wat is pijn voor u? Wie van u nam ooit aan een veldslag deel? Man tegen man, met het blote zwaard? De nachtmerrie van elke ridder, beste bisschop, is deze: je paard steigert en je tuimelt achterover in de modder, weerloos en roerloos op je rug, je harnas zuigt zich al de grond in, een bronzen doods-kist die de grond inzakt – en dan komen ze, de smerige honden van het vijandig voetvolk, ze buigen zich likkebaardend over jou, en over je helm. Ze duwen hun dolk door elke kier van je vizier. Je kunt de punt zien vlak vóór ze ieder oog doorboort. Dat droom ik elke nacht, monseigneur, en ik word lachend wakker. Welaan, dus: toon ze mij, uw instrumenten! Wat weten jullie af van marteling! Jullie allemaal, en jullie geliefden, jullie gezinnen, jullie kinderen, jullie die door mij en Jeanne voorgoed voor afslachting behoed zijn, en die ons als beloning monsters noemen, en barbaren: toon ze mij, sukkelaars. Leer mij wat jullie verstaan onder letsels en onder leed.

(Poitou en De la Sillé worden zichtbaar, kermend, in marteltuigen; de Demonen beginnen te zingen, gedempt)

(zang II. 6: Zo kwetsbaar zo breekbaar aanraakbaar...)

- POITOU *(deerlijk toegetakeld en moeizaam pratend)*
 Om. *(hoest bloed op; hervat)* Om. Aan zijn driften. Te voldoen. Wreef weledele heer De Rais. Wat men noemt zijn roede. Tegen het jonge lijf aan. Tussen de dijen. Over de buik. Of achteraan. Erin. Tot zijn zaad. Over hun huid liep. Of eruit. Meestal. Waren ze dan dood. Of bezig. Aan hun laatste stuip.
- DE LA SILLÉ *(ook toegetakeld en moeizaam pratend)*
 Poitou en ik. Hingen hen op. Aan koorden. Of kettingen. Weledele heer De Rais. Bevrijdde ze. Weledele heer De Rais. Was goed. In troosten. Wij. Sloegen ze onverhoeds. Met een ijzeren staaf. Op het hoofd. Of de krakende ruggengraat. Of. Weledele heer De Rais. Stak ze zelf. In de buik. Of de hals. Weledele heer De Rais. Liet zich een kort zwaard. Maken. Een 'braquemard'. Om ze te onthoofden. Soms. Terwijl. Weledele heer De Rais. Nog bezig was.
- POITOU
 Het bloed. Deed. Weledele heer De Rais. Goed. 'Meer, Poitou!' 'Die geur!' 'Die kleur!' 'Meer!' Zijn hoogtepunt. Probeerde weledele heer De Rais. Te regelen. Zodat het samenviel. Met het doven. Van hun ogen. Weledele heer De Rais. Zat dat. Hurkend. Op hun buik. Van dichtbij. Te bekijken. En dan lachte. Weledele heer De Rais. Vaak ging. Weledele heer De Rais. Zich meteen. Een tweede keer. Te buiten. Zolang er warmte was. Verzwakte. Zijn belangstelling. Zelden.
- DE LA SILLÉ
 Weledele heer De Rais. Omhelsde. Hun menselijk overschot. En sneed het. Daarna. Aan stukken. Met de mooiste. Ledematen en hoofden. Stelde weledele heer De Rais. Het perfecte lichaam. Samen. Dat hij opnieuw. Omhelsde. En opnieuw. Bezat. Soms weende. Weledele heer De Rais. Omdat. Aan alles. Een einde komt. Ook. Aan zijn lust.

- POITOU De meesten. Hebben we. Verbrand. Samen. Met hun kleren. In onze ovens. Of in de open haard. Van de feestzaal. Onder. Takkenbossen. De as. En de restanten. Smeten we weg. In de slotgracht. Sommige schedels. En lijkjes. In de drekput. Of de zwijnenstal. Eén keer. Raakte een afvoer. Verstopt. Daarna. Zorgden we. Voor kleinere brokken.
- DE MALESTROIT *(vertrouwelijk, over de uitstervende zang heen)*
Gilles, mijn beste Gilles – denk alstublieft goed na. Trotseer de aanklachten niet langer. Beken schuld en toon berouw.
- GILLES *(de gemartelden van dichtbij bekijkend)*
Wie gaf u hier de toestemming voor? Dit zijn mijn knechten.
- DE MALESTROIT Dit zijn uw medeplichtigen. Waren zij niet ook uw minnaars? Ooit? Toen zij zelf nog jongens waren?
- GILLES Gesteld van wel. Verschafft u dat het recht u aan hen te vergrijpen?
- DE MALESTROIT De waarheid is nooit een vergrijp, GILLES. ‘Omnes torqueri possunt.’ Iedereen mag gefolterd worden, in de loop van een gerechtvaardigd proces. Wij zijn allemaal gelijk, in het oog van onze Almachtige God.
- GILLES Wie gefolterd wordt, bekent op den duur om het even wat. Ook u. Zelfs ik.
- DE MALESTROIT We hebben uw ovens opengebrouwen, Gilles. We hebben uw slotgrachten afgedregd en uw drekputten gelegegd. Niets van wat uw knechten zeggen, is overdreven. Help uzelf, Gilles, bekén en toon berouw. En help ook ons. Het ligt niet in onze bedoeling een zo verdienstelijke gelovige, een zo hoge maarschalk, te moeten martelen en onnodig te vernederen. Wij zijn niet zozeer een Kerk van bestraffing, Gilles, als wel van mededogen. Het kan toch niet in uw bedoeling liggen om ook ons te pijnigen? Wij, de Kerk waarin u levenslang zo diep gelooft, waarvoor u zo veel gevechten hebt gevoerd en triomfen hebt behaald: wij zijn even weerloos als die onschuldige kinderen. Alle gevolgen in acht genomen, zijn wij misschien wel uw grootste slachtoffer. U ondergraaft ons, u speelt de ketters in de kaart, u richt ons nog te gronde. Waarom bent u er zo op gebeten om ons zo diep te verwonden?
- GILLES Eerst dreigen, dan flemen? Jullie bisschoppen zijn allemaal dezelfde.
- DE MALESTROIT Natuurlijk, Gilles. Wij zijn ook maar soldaten, in het leger van het ware geloof. Net als u. Bekén!
- GILLES *(tranen verbijtend)*
Waar is mijn PRELATI? Hebben jullie hem ook gefolterd? Is hij dood?
- DE MALESTROIT Broeder Prelati heeft uit zichzelf bekend, nog voor we hem één vraag konden stellen. Er was vervolgens geen reden om zijn naam en zijn roeping te verbinden aan dit proces. Hij verblijft in een klooster, op respectabele afstand hiervandaan. Hij doet u de groeten, hij smeekt u om

hem zijn verraad niet kwalijk te nemen, en om eveneens tot bekentenissen over te gaan.

- GILLES Jullie hebben hem tegen mij opgezet. Jullie willen hem houden voor julliezelf. In jullie burchten, jullie drekputten, jullie kerkers, die jullie durven te kronen met schone namen als kloosters en kerken en kathedralen.
- DE MALESTROIT Gilles, ik smeed u, van mens tot mens: besef toch de aard en de schaal van uw misdaad. Doe uzelf en ons dit niet langer aan.
- GILLES Heeft hij bekend bij u persoonlijk, monseigneur? In uw armen, of op zijn knieën? Wat maakt u zoveel beter dan ik? U en heel uw sodomietenkliek, die mijn wijnen hebt gedronken en mijn gewaden hebt aanvaard? Die vakantie hebt gehouden in mijn paleizen, en die mij nu van u afduwt, omdat ik plots demonisch zou zijn, en een despoot?
- DE MALESTROIT *(neemt weer plaats als rechter)*
Weledele heer De Rais laat de rechtbank geen andere keuze.
- GILLES *(weer strijdbaar)*
Absoluut! Kroon u tot mijn meerdere, en martel mij! Maak van uzelf een beter, schoner mens dan ik: trek mijn vingernagels uit, verbrijzel mijn tenen, verbrand mijn voetzolen, ruk mijn tong uit, leg mij op uw rad, vierendeel mij, voer mij aan uw varkens. Doe het! Ik heb op uw wreedheid recht. Ik vorder het volle pond van uw toorn. Ik eis pijn.
- DE MALESTROIT *(onverstoorbaar; leest in notulen)*
De rechtbank roept als eerste getuige op: de weduwe Jeudon. Moeder van de genaamde 'Rossignol'.
- MADAME JEUDON *(bedremmeld, zelfs wat beschaamd, op)*
Monseigneur. Hoge heren. Weledele heer De Rais. Het spijt me, maar een getuige ben ik niet. Ik wil het ook niet zijn. Ik ben een moeder. Dat is alles. En ik heb vragen. Voor weledele heer De Rais. Ik geloof in zijn goedheid. Hoe kan ik anders? Na alles wat hij heeft gedaan. Voor mij. En mijn oudstgeborene. Jean. *(tot Gilles)* U noemde hem altijd 'Rossignol'. Uw 'nachttegaal'? Dat vond ik eerst niet zo gepast. Excuseer. Mijn jongen is geen dier. *(tot De Malestroit)* Maar toen ik hem zelf hoorde zingen? Helemaal in zijn eentje? Vóór het koor van weledele heer De Rais? Toen begreep ik het. Ik heb nog nooit zoiets moois gehoord. Hoe kwam de hemel terecht in de keel van een kind van mij? Tien jaar was hij toen. Zijn twee broers waren al dood, zijn vader heeft hij nooit gekend. Na die dag heb ik niet veel meer met hem kunnen praten. Hij kon geweldig lachen, vroeger. Nu was hij ernstig geworden. Van al dat zingen. Hij gaf mij een hand alsof ik een vreemde was, knikte op alles wat ik vroeg van 'ja', en vroeg naar niemand van onze buurt. Dat kan ik wel begrijpen. Veel valt er niet te beleven, bij ons. In vergelijking met zo'n koor? En het leven in zo'n kasteel? Hij heeft geluk gehad, onze Jean. Een doorzettertje. Ging hij op zoek naar een korst brood? Dan kwam hij thuis met een stuk worst, of een raap. Bij het kasteel deden ze hem zingen voor zijn kom soep. Hij mocht direct blijven! Hij kreeg zangles,

hij kreeg spraakles, hij kreeg kleren, drie keer eten per dag.
En ik kreeg geld. Meer dan ik in mijn leven bijeen had gezien.
Hemzelf kreeg ik steeds minder te zien. De laatste tijd
nooit. Al bijna twee jaar. Weledele heer De Rais zei dat hij
was uitverkoren. Voor een ander koor. Nog groter, nog beter.
Ergens in Italië. Het gaat goed met hem, ginderachter.
Nieuws krijg ik niet. Dat is normaal. Schrijven kan hij niet.
Het geld is wel blijven komen. Dat komt van pas. Dat geef
ik toe. Maar – tegelijk? (*haalt een stuk stof tevoorschijn; tot
Gilles*) Ze hebben mij gezegd dat ze dit gevonden hebben.
In uw kasteel. Ik durf niet goed te zeggen waar. Zijn lievelingshemd.
Aan flarden. Misschien wilde hij het weggooien?
Het was zo'n oud ding. Maar ze hebben mij ook andere zaken
verteld. Dat er geen groter koor bestaat. In Italië. Dat
er niet alleen flarden zijn gevonden van zijn hemd. (*tot De
Malestroit*) Weledele heer De Rais is een held. U moet hem
alleen maar de naam vragen. Van dat koor. En die stad. In
Italië. Dan wijst het zich wel uit. (*af*)

DE MALESTROIT (*stilte*)

Gilles? Het is hoog tijd.

GILLES (*stilte*)

Waarvoor?

DE MALESTROIT Bekén en toon berouw.

GILLES Martel mij. Ik smeek u. Hak en gesel, brand en snijd me.
Doe me pijn. Maar vraag me anders niets.

DE MALESTROIT Dan laat weledele heer De Rais ons geen keuze. Wij slaan
weledele heer De Rais in de eeuwige ban van de Kerk.

GILLES (*weent*)

Ik ben een Kind van de Allerhoogste, Soldaat van Rome, een
Keizer van de Christene Kroon. Wat deed ik fout? Lees de
Schrift. Wat vraagt de Almachtige aan Abraham? Vader van
ons allemaal? Dat hij zijn oudstgeborene offert. Hij moet
zijn scherpste mes aan de keel zetten van zijn eigen vlees
en bloed.

DE MALESTROIT Vlak vóór de daad veranderde de Almachtige dat kind in een
ram – of een lam, al naargelang van de vertaling.

GILLES Waarom deed Hij dat niet voor mij?

DE MALESTROIT U ziet zichzelf als Abraham en zijn erfgenaam?

GILLES U bent bisschop. Ziet u zichzelf als iets anders?

DE MALESTROIT Het gaat niet om mij. Het gaat om u en uw misdaad. Bekén,
of draag het brandmerk van onze eeuwige excommunicatie.

GILLES (*lange stilte*)

De rechtbank heeft gelijk. Ik heb genoeg misdaan om tienduizend
doden te sterven.

DE MALESTROIT (*haalt document tevoorschijn*)

Als u dan nu deze schuldbekentenis wil tekenen? (*neemt een
ganzenveer ter hand*) Alleen dit nog. Om hoeveel gevallen
ging het?

GILLES U kwelt mij, monseigneur. En ook uzelf.

DE MALESTROIT Ik heb een cijfer nodig.

GILLES Na een overwinning: wie telt ieder lijk op het veld?

DE MALESTROIT Bewijs uzelf een dienst en zeg het. Lucht uw hart!

GILLES *(schouderophalend)*
Geen tien, geen dertig. Eerder zestig, of honderd. Tweehonderd.
Misschien meer. Ik weet het echt niet meer.

DE MALESTROIT *(krast een getal op het document)*
En wanneer is het begonnen? Weet u dat nog? Uw eerste keer?

GILLES Ik was misschien zestien. Mijn oom leefde nog.
De la Trémoille. Hij ontdekte het en sloeg mij in elkaar.
Daarna kwam hij er niet meer op terug.

DE MALESTROIT En waarom deed u het, Gilles? Waarom zo veel keer? Zeg
het. De waarheid lucht op, dat is de eeuwenoude balsem van
de biecht.

GILLES *(lange stilte)*
Ik weet het niet. *(stilte)* Hoe wilt u dat ik teken?

DE MALESTROIT *(legt hem het document voor)*
Met uw volle naam en al uw titels.

GILLES *(schrijft)*
Ik zal zetten: 'Gilles de Rais. Ridder in God. Gesel van de
Engelsen. Beschermers van Jeanne de Maagd.' Laat dat volstaan.
(tekent) Met één trek: een monster en een bedelaar.
Een andere rol rest mij niet.

DE MALESTROIT *(bergt document op)*
Weledele heer De Rais vergist zich. Uw rol is groot. En hij
begint pas nu.

(zang II. 6 – reprise: Zo kwetsbaar zo breekbaar aanraakbaar...)

II . 7 De terechtstelling

Drie executiepalen, daaromheen hout. Gilles, Poitou en De la Sillé nemen plaats aan de palen, blootsvoets en in een boetekleed; Gilles in het midden, Poitou en De la Sillé murw en toegetakeld. De Demonen zingen gedempt.

(zang II. 7 – reprise van II. 1: Waarheen verdween wat schoon was en sereen...)

GILLES
Zie mij aan, burgers van het fiere Nantes.
U állen, hier verenigd: zie mij staan
En luister naar de stem, de hoge naam,
Het wilde bloed, het kolkende verstand,
Van wie zo dadelijk niets blijft bestaan.
Tenzij mijn ziel, die naar de Heer zal gaan
Om nederig te smeken om vergeving –
Hetgeen ik u ook allen smeeke, bij deze.
Ik weet: mijn bede zal u misschien schokken.
Geen mens verdiende meer uw haat dan ik.
Geen man was ooit verdorvener.
Geen edelman laaghartiger.
Geen ridder zo verraderlijk,
Geen heer zozeer van eer ontdaan – als ik.
En toch. *(eerste kleine vlammen zichtbaar)*
Het heeft ons aller Moederkerk van Rome
Behaagd om in Haar Goedertierenheid
Mij niet te laten vallen uit Haar Hoede,
Mij niet te stoten uit Haar Nest van Troost,
Om aan de wereldvolken te bewijzen –
Van West tot Oost –
Hoe warm Haar Hart is, en hoe ruim Haar Kroost,
Dat Zij zich over mij zelfs wil ontfermen,
Die zelf het jonge leven nooit beschermd.
Zij gunt mij deze straf tot uw exempel,
Met aan mijn rechter- en mijn linkerzijde
Een moordenaar, als nederige navolging
Des Heren, achteraf versterkt door dit
Geschenk: wat van mij rest, mag rusten in
Het dodenperk der nobelste families,
De edelste van de gewijde gronden,
Opdat elkeen – wat ook zijn zonde zij,
Zijn stand, zijn rang, zijn vak, zijn werk – zou zien
Dat buiten onze Kerk geen heil bestaat. *(vlammen hoger)*
Verlaat Haar nooit, en maak Haar eeuwig sterk!
Zij zal uw Moeder zijn, van wieg tot zerk.

DE FERRON *(kijkt toe op een scherm)*
Mijn compliment. De Bretonse stal is uitgemest, de kroon
beschut, de clerus uit de wind gezet, de adel tot de orde
gemaand, het volk gerustgesteld, en het nodige bezit gevrijwaard,
zonder al te veel lastige vragen.

DE MALESTROIT *(idem)*
U noemt de bijzaken. Een moordenaar is gestopt. Voor één
keer heeft zijn hoge naam hem niet beschermd. Dat geeft
de mensen hoop. Rechtvaardigheid is het zegel onder elke
samenleving.

- DE FERRON Als iemand dát ooit op flessen weet te trekken – ‘hoop’? Dat wordt een grotere markt dan laken en lamsvlees tezamen.
- DE MALESTROIT Hoop en vertroosting komen niet in flessen, mijnheer De Ferron. Ze komen in woord en daad, voorafgegaan door idealen. En ze floreren bij een onbaatzuchtige inzet.
- DE FERRON Ik heb een broer verloren, monseigneur. Voor u een pion in uw machtsspel, voor mij een onherstelbaar verlies. Hij werd, nota bene in een kerk van u, de hersens ingeslagen door een wildeman die u en onze vorst pas een strobreed in de weg wilden leggen toen hij jullie belangen bedreigde. Uw jarenlange laksheid, dát is het schandaal.
- DE MALESTROIT Dan zult u het vast niet erg vinden dat, met onmiddellijke ingang, alle bezittingen en gronden worden aangeslagen die u van die ‘wildeman’ hebt afgetroggeld. Om de schijn van belangenvermenging te vermijden, zal ik het proces niet zelf leiden.
- DE FERRON Een proces? Daar hebt u het recht niet toe.
- DE MALESTROIT De Inquisitie denkt daar anders over. Ik zou Haar daadkracht niet onderschatten. Ze heeft zopas de adelstand geringeloorde. Wat zou Ze zich inhouden jegens een cynicus en geboren woekeraar? Op zijn minst beseft de adel nog dat hij bestaat bij de gratie Gods.
- DE FERRON Ik vind geloofsafval een gruwel, monseigneur. Mijn broer was priester, ik heb neven en nichten in diverse kloosters, ik vervul trouw al mijn liturgische plichten.
- DE MALESTROIT U wist maar al te goed welk leed de maarschalk aan bleef richten, met uw steun.
- DE FERRON Ik ben niet de enige die men schuldig verzuim zou kunnen verwijten, monseigneur.
- DE MALESTROIT Ik treed af als bisschop. De rest van mijn leven zal ik boete doen in een afgelegen klooster.
- DE FERRON Hier moet een mouw aan te passen zijn. Zeg me wat ik kan doen.
- DE MALESTROIT Ga naar huis en neem afscheid van uw gezin, alsof het de laatste keer zou zijn. Morgen wordt u opgepakt. En ik zeg u dit als vriend: bied geen weerstand. Dat is voor een goed proces een slecht begin. *(beiden kijken voort naar het scherm)*
- POITOU *(tot Gilles; in steeds hogere vlammen; moeizaam)*
Weledele heer? Ik smeed u. Wend. Uw invloed aan. Bescherm mij. Wat deed ik? Behalve? Wat u van mij? Altijd? Verlangde? Ik wil niet. Boeten. Ik ben. Bang. Help mij. Red mij. Van de pijn. Zoals u. Mij altijd. Hebt geholpen.
- DE LA SILLÉ *(idem)*
Verdoemd. Zij u. Maarschalk De Rais. Ik heb u steeds. Gehaat. Ik had u. Moeten doden. Bij uw. Eerste kus. Zo lang.

Geleden al. Wat had ik? Ooit? Voor kans? Om aan u? Te ontsnappen?
Waarom? Liet u? Mij leven? En mochten? Al die
anderen? Zo snel dood? Zelfs nu. Waarom? Moet het?
Zo lang duren? Met zo veel? Pijn? Ik vervloek. U. Ik vervloek.
Mezelf. Ik vervloek. De dag. Dat uw oog. Zich vastboorde.
In mij.

GILLES *(steeds euforischer)*
Vergeet uw pijnen. Laat uw angsten varen.
Laat mij u leren hoe men sterven moet,
Laat mij u tonen hoe een mens vergaat:
Met trots — als hoogtepunt der Schepping Gods!
Met vreugde — omdat eindelijk iets deugt
Aan al die driften die ons daags benauwden,
Aan al die raadselen die ons verstikten:
We kunnen ze gewoonweg achterlaten!
Geen twijfels meer, geen treurnis en geen vrees!
Van nu af geldt de weg van alle vlees
En verder niets. Wie kan zoiets berouwen?
Alleen in lijden schuilt onze bevrijding.
Wees welkom, vuur! Verbrand mijn handen, schroei
Mijn wimpers weg en kook mijn knoken schoon.
Verblind de christenwereld met mijn gloed,
Verzeng mij, schuldig aan onschuldig bloed —
En meng mij eindelijk met Jeanne de Maagd.
Ik, die zoveel terecht word geblakerd,
Totdat het zwart in mij naar buiten walmt:
Waarom ben ik om háár niet aangeklaagd?
Ik die haar kansloos heb alleen gelaten.
Zij was het leven, ik het lood, welaan: —
Versmelt haar naam met die van mij, legeer
Haar lot met dat van mij. Maak óns tot goud.
Het echte goud dat ik had moeten vinden,
Maar waar ik mij vergat aan te verbinden.

PRELATI *(op; kijkt toe op een scherm)*
Gilles? Vergeef me mijn verraad. Ik ben onder druk gezet.
Ik ben bedreigd en bedrogen. Maar wat men ook zegt van u,
en wat u ook hebt misdaan, en waar u mij ook zelf toe hebt
bewogen: nooit zult u nog uit mijn gedachten gaan.

GILLES *(glimlacht, steeds meer in trance, opgaand in vuur)*
Het speelt geen rol, mijn jongen — alles is
Zoals het is. Geen spijt. Geen droefenis.
Wat blijft, als we verdwenen zijn, zijn woorden.
De galm van stemmen. Simpele akkoorden.
'U was mijn vuur. En ik uw stro.'

PRELATI *(glimlacht ook)*
U was mijn adem. Ik uw lucht.

GILLES U was mijn dorst. En ik uw slok.

PRELATI U was mijn grond, en ik uw zaad.

GILLES U was een mond, en ik muskaat.
Ik werd gewond, door uw gelaat.

PRELATI Een echtverbond, op heterdaad.

En ik bestond, tot mijn verraad
 Mij weer ontbond, en mij verslond
 En mij verslaat, van morgenstond
 Tot 's avonds laat. U was mijn lot.
 GILLES Ik ben uw kwaad.

PRELATI Ik ben verraad.
 Ik ben verrot.

GILLES U was mijn god.
 Nu moet u gaan.
 Hier ver vandaan.
 Ik wil geen haat.
 Het was mijn daad.
 Ik wil kapot.
 Ik wil vergaan.
 Het is gedaan.
 U moet nu gaan
 En voortbestaan.
 Alleen, voortaan.
 Alleen. Voortaan. *(ook Prelati blijft toekijken)*

MADAME JEUDON *(de Demonen verstilden en stoppen met zingen)*
 Het is een schande wat de mensen durven rondvertellen.
 Weledele heer De Rais is in de val gelokt – waarom? Ik
 weet het niet. Wat zou mijn zoon geweest zijn zonder hem?
 De maarschalk heeft hem net gered! Van mij, van ons. Van
 hoe ik leef. Hij is beroemd in heel Italië, nu. Hij heeft mij
 een lange brief geschreven. Dat heeft hij daar intussen ook
 geleerd – lezen, schrijven. Hij zingt voor vorsten en gewone
 mensen, schrijft hij. Hij breekt de harten van de dames, aan
 ieder hof, in elke stad. De mensen smijten naar hem met
 bloemen en met geld, schrijft hij. Allemaal dankzij zijn weldoener.
 Zijn redder. Gilles de Rais.

GILLES *(geheel in vlammen, geheel euforisch)*
 U allen hier verzameld, hoor mij aan!
 Ontlaad u van uw zorgen en uw kwalen,
 Van al wat in uw zielen rot en woekert.
 En stapel het als takkenbossen op
 Uw slaaf, uw wapenknecht, uw zondebok.
 Hij neemt ze aan in dank! Hij doet het graag!
 Na hem wordt eindelijk de wereld weer
 Die Tuin van Eden. Paradijs van peis
 En vree. Van rust. Zonder barbaarse lust.
 Zoals in het verleden. Zeg niet nee!
 Geef mij. De kans. U beter. Te verlossen.
 Dan al wie het. Vóór mij. Reeds heeft beproefd.
 Zij wisten minder af. Van misdaad. Dan.
 Van liefde. Ik probeer. Het omgekeerd.
 De kans. Dat het. Mislukt. Is onbestaand.
 Ziehier. Mijn bloed. Mijn lijf. Ze zijn. Voor u.
 Voorgoed. Geboet. Tezamen. U. Ik. Amen.
(sterft)

Doek.

Zangen

I. De stemmen

Jeanne

I. 1 De stemmen

– Jeanne bidt, vlak vóór de audiëntie

(Aartsengel Michaël)

Verlaat wat gij ooit waart en wordt een wees
En weest voortaan in uw bestaan bevreesd
Voor mens noch macht noch berg noch beest

(Heilige Margaretha)

Weest onversaagd wat gij zult zijn: de Maagd
Die zoekt de Zoon die vraagt de kroon die gij
Hem draagt. Voor Hem de troon, voor u de droom

(Heilige Catharina)

Het land gered, door u ontzet, door u
Volbracht, door u verlost, door u voldaan

(samen)

Het land gered, door u ontzet, door u
Volbracht, door u verlost, door u voldaan (bis)

I. 2 De test van het hof

– Jeanne vertelt de Dauphin over haar Stemmen
– reprise: de Koningin keurt Jeannes maagdelijkheid

(Heilige Catharina)

Nooit word ik vrouw
Ik ben alleen
Ik blijf alleen
Mijn roeping trouw
Mijn Meester trouw
Mijn Stemmen trouw
Nooit word ik vrouw

(Heilige Margaretha)

Al moest ik gaan
In groot gewezen
In handgemeen
Hier wil ik staan
Hier moet ik staan
Hier zal ik staan
Al moest ik gaan

(Aartsengel Michaël)

Nooit geef ik toe
Zo sterk als been
Zo scherp als steen
Het wachten moe
Nu sla ik toe
Dat komt me toe
Nooit geef ik toe

(Heilige Catharina)

Nooit word ik vrouw

(Heilige Margaretha)

Nooit geef ik toe

(Aartsengel Michaël)

Al moest ik gaan –
Hier moet ik staan

I. 3 Het krijgstoneel

- Jeanne en Gilles trekken samen ten strijde
- reprise: Jeanne en Gilles verdwijnen in het krijgsgeweld

(samen)

Vol vuur en vlam als een vulkaan
Zo heffen wij uw Lofzang aan
Uw Taal die niemand kan weerstaan
Zal tegenstand voorgoed verslaan

(Heilige Margaretha)

Kom, daal als weerlicht in ons neer
Gewijde Geest, Verheven Heer
Verzeng het hart dat naar U smacht
Met heldenmoed en levenskracht

(Heilige Catharina)

Gij zijt de Schepper van 't heelal
De Trooster in ons tranendal
De Sleutel die de ziel ontsluit
De Bron waaruit ons leven spruit

(Aartsengel Michaël)

Uw Gaven geven ons Uw Glans
Met elke lans en rozenkrans
Verbreiden wij Uw Zonnegloed
De overwinning tegemoet

I. 4 De kroning

– de Dauphin wordt gekroond, tussen Jeanne en Gilles in

(Aartsengel Michaël)

Hem zij macht
Hem zij kracht
Hem zij wijsheid
En eer
Hem zij dag
Hem zij nacht
Hem zij lof en
Verweer
Hem zij licht
Hem zij lucht
Hem zij leven
En loon
Hem zij plicht
Hem zij recht
Hem zij kruisweg
En kroon
Hem zij moed
Hem zij maat
Hem zij trouw
Hem zij trots –
Hem zij troon
Hem zij kroon
Hem zij macht!
Hem zij kracht!
Hem zij troon!
Hem zij kroon!

(Heilige Margaretha)

Heersen zal hij – van de zee tot de zee
Van de rand van het zwerk
Tot de grens van de grond
Heersen zal hij – over vuur, over sneeuw
Over volk, over strand
over wolk, over stroom
Heersen zal hij – over kolk, over boom
over land, over beest
over lijf, over geest
Heersen zal hij – Halleluja –
Wat er komt en is geweest
Heersen zal hij – Halleluja –
Wat er blijft en is geweest
Heersen zal hij! Het heel en het al
Heersen zal hij! Het heel en het al
Halleluja – ja: het heel en het al!
Het heel en het al

(Heilige Catharina)

De heersers der werelden zullen hem eren
De keizers der hemelen zullen hem zalven
Elk dier op de velden komt zich bij hem laven
Elk volk op de aarde brengt hij tot bedaren
De zegen der vrede?
Zijn dagelijks brood!
De zonen der zonde zal hij weer bekeren

De dochters der schande brengt hij weer tot schroom
Elk mens in de steden brengt hij tot verstomming
Elk zaad in de droogte brengt hij toch tot bloei
De gave der vrede?
Zijn leven, zijn dood!
De zegen der vrede?
Zijn dagelijks brood!
De gave der vrede?
Zijn leven, zijn dood!

I. 5 Het krijgstoneel (bis)

- Jeanne trekt in haar eentje ten strijde; ze verliest haar vaandel
- reprise 1: Jeanne trekt vertwijfeld haar zwaard
- reprise 2: Jeanne wordt getroffen maar blijft in het zadel
- reprise 3: Jeanne op de grond, gevangen, trappen op, cel in
- reprise 4: Jeanne, bedrukt, in haar cel
- reprise 5: Jeanne ontsnapt en loopt door gangen
- reprise 6: Jeanne opent een raam en springt

(Heilige Catharina)

Wat staat u te doen, deerniswekkende vrouw –
Als uw plicht is volbracht en uw taak is gedaan?
Wat valt u te beurt, meelijwekkende vrouw –
Als uw rol is vervuld, aan uw doel is voldaan?
O meisje, o maagd, o kind van dit land –
Zelf hebt u geen hand in uw leven of dood
Uw daden, uw denken: ze zijn niet van u
Maak pas op de plaats en verzet u niet meer
Verlaat uw verlangen naar glorie en roem
Ze brengen u enkel verdwazing en doem
O meisje, o maagd, o kind van dit land:
Keer weer en bezin u, geen brug is verbrand
O meisje, o maagd, o kind van dit land –
Verlies u niet verder in ijdel vertoon
De wereld draait verder, kind, ook zonder u
Gedaan met geweld, wees voortaan weer gewoon
Geef aan het bevel van uw Meester gehoor
Het strijden te staken, te zijn als daarvoor
O meisje, o maagd, o kind van dit land:
Keer weer en bezin u, geen brug is verbrand

(Heilige Margaretha)

Een leeuwerik, afgunstig op de nachtegaal,
Stijgt zingend naar de zon ten top totdat hij daalt:
Hij stuikt verlamd en blind van eigenwaan ter aarde
En weet pas bij zijn laatste asem dat hij dwaalde
De hoogmoed groeit, de hoogmoed bloeit –
De hoogmoed is een vogel vóór zijn val
Aanvank'lijk had de Maagd van Orléans de bovenhand
– een wonder, gezien de overmacht der
tegenstanders. Ze liet zich verleiden om te blijven
strijden, omringd door almaar minder getrouwen.
De poorten van de stad waren al dichtgedraaid wanneer
ze aan kwam rijden, heel alleen, de vijand in

haar spoor. Vanop de vestingmuren zag men toe hoe zij zich moest verweren, een leeuw tegen een meute. Totdat ze zich ten langen leste, smadelijk en machteloos, liet overmeest'ren door één man. Hij trok haar bij de slippers van haar prachtige mantel van haar paard. Zij viel ter aarde. In het slijk.

(Aartsengel Michaël)

Weerstreef niet de plicht tot het leven
mijn kind
Weersta aan de kracht van de schijn
Trotseer niet de asem des Heren
mijn kind
Zeg 'ja' aan de roep van het zijn
Tot nu hebt u trouw
Altijd naar ons geluisterd
Tot nu was u, vrouw,
Altijd een en al oor
Al bent u nu in
Deze toren gekluisterd
Wij smeken u, kind,
Geef ons nu ook gehoor
Al wordt uw bestaan
Een van smart en van duister
Vlucht niet hiervandaan
En aanvaard uw verhoor

(samen)

Weerstreef niet de plicht tot het leven
mijn kind
Weersta aan de kracht van de schijn
Trotseer niet de asem des Heren
mijn kind
Zeg 'ja' aan de roep van het zijn
Tot nu hebt u trouw
Altijd naar ons geluisterd
Tot nu was u, vrouw,
Altijd een en al oor
Al bent u nu in
Deze toren gekluisterd
Wij smeken u, kind,
Geef ons nu ook gehoor
Al wordt uw bestaan
Een van smart en van duister
Vlucht niet hiervandaan
En aanvaard uw verhoor

(samen, steeds luider en herhalend)

Tot nu hebt u trouw
Altijd naar ons geluisterd
Tot nu was u, vrouw,
Altijd een en al oor
Al bent u nu in
Deze toren gekluisterd
Wij smeken u, kind,
Geef ons nu ook gehoor
Al wordt uw bestaan
Een van smart en van duister
Vlucht niet hiervandaan
En aanvaard uw verhoor

I. 6 Het proces

– de martelwerktuigen worden getoond aan Jeanne

(samen, steeds luider en herhalend)

Wij hadden u gewaarschuwd, Jeanne
Wij hadden u gesmeekt
Dat u niet zou ontaarden, Jeanne
En niet uw woord verbreekt
Wat is lichaam, wat is geest en wat is pijn?
Ze zijn de mens gegeven door de Heer
Tot bijstand in Zijn aardse Kroondomein
Het lichaam is de tempel van de geest
Die ons moet onderscheiden van het beest
De pijn is wat ze altijd is geweest:
Het souvenir van hoe men is geboren
In bloed en drek schatplichtig aan de Heer
Van schuld en boete het memento mori
De niet te breken band met onze Heer
Wij hadden u gewaarschuwd, Jeanne
Wij hadden u gesmeekt
Om onze koers te varen, Jeanne
Zodat uw eed niet breekt
Wat is lichaam, wat is geest en wat is pijn?
Van schuld en boete het memento mori
De niet te breken band met onze Heer
Wij hadden u gewaarschuwd, Jeanne
Wij hadden u gevraagd
Uw grenzen te aanvaarden, Jeanne
Van meisje, mens en maagd
Wat is lichaam, wat is geest en wat is pijn?
Het souvenir van hoe men is geboren
In bloed en drek schatplichtig aan de Heer
Wij hadden u gewaarschuwd, Jeanne
Wij hadden u gevraagd
Uw grenzen te aanvaarden, Jeanne –
Nu wordt uw lijf belaagd
Nu wordt uw lot bevraagd
Van meisje, mens en maagd
Van meisje, mens en maagd

I. 7 De terechtstelling

– op de brandstapel krijgt Jeanne weer steun van haar Stemmen

(Heilige Margaretha)

Verlaat wat gij ooit waart en wordt een wees
En weest voortaan in uw bestaan bevreesd
Voor mens noch macht noch berg noch beest

(Heilige Catharina)

Weest onversaagd wat gij zult zijn: de Maagd
Die zoekt de Zoon die vraagt de kroon die gij
Hem draagt. Voor Hem de troon, voor u de droom

(Aartsengel Michaël)

Het land gered, door u ontzet, door u
Volbracht, door u verlost, door u voldaan (*bis*)

II. De demonen

Gilles

II . 1 De demonen

– Prelati wordt ontvangen in een kasteel van Gilles

(nostalgie)

Waarheen verdween wat schoon was en sereen –
Beween wat zacht en zuiver was voorheen
En nu alleen nog vuig is en obsceen

(gruwzucht)

Een kind ontbindt van in de moederschoot
Al groeit en bloeit het – ooit moet het kapot
Zijn vlees verzuurt, zijn botten worden rot

(danse macabre)

Geen bloem, geen bloed, geen goed ontkomt eraan
In stank en rans bederf teniet te gaan –
Geniet en dans en trek het u niet aan
Wat ooit bestond, moet toch ten onder gaan

(samen)

Beween wat zacht en zuiver was voorheen
Geen bloem, geen bloed, geen goed ontkomt eraan
Wat ooit bestond, moet nu ten onder gaan (bis)

II . 3 Het ritueel

– Prelati probeert de duivel op te roepen

– reprise: Gilles en Prelati lopen trappen op, naar een kerker

(nostalgie)

Oh, waar bent u zo lang gebleven
Waarom blijft u zich zo versteken
Kom schuw niet langer licht en leven
Wil tot mij komen, tot mij spreken
Maak goud van lood
En vlees van dood
Maak bloed van as
Ivoor van was
En blijf
In lijf en leden
Nooit verleden
Enkel heden
Blijf –
Beklijf –
Beklijf

(gruwzucht)

Ik word erdoor uiteengereten
Dat u zich voor mij blijft versteken
Begeerte heeft mij opgevreten
Wil tot mij komen, tot mij spreken

Maak goud van lood
En vlees van dood
Maak bloed van as
Ivoor van was
En blijf
In lijf en leden
Nooit verleden
Enkel heden
Blijf –
Beklijf –
Beklijf

(danse macabre)

Misschien ben ik maar een van velen
En blijft u zich daarom versteken
Maar zelfs als ik u niet kan schelen
Wil tot mij komen, tot mij spreken
Maak goud van lood
En vlees van dood
Maak bloed van as
Ivoor van was
En blijf
In lijf en leden
Nooit verleden
Enkel heden
Blijf –
Beklijf –
Beklijf

II . 5 De Entente

– monseigneur De Malestroit kleedt zich als rechter

(nostalgie)

De bloesems al bevrozen
Nog vóór ze rozen zijn
De kelken al verwelkt
Nog vóór de zonneschijn

(gruwzucht)

De knoken al gebroken
Nog vóór ze zijn gestreeld
De monden al geschonden
Nog vóór ze kussen konden

(danse macabre)

De botten al aan 't rotten
Nog vóór ze rijpen konden
De wonden al ontbonden
Nog vóór ze zijn geheeld

(samen)

De monden al geschonden
Nog vóór ze kussen konden
De bloesems al bevrozen
Nog vóór ze rozen zijn

II . 6 Het proces

- Gilles krijgt zijn twee gemartelde knechten te zien
- reprise: Gilles tekent zijn vonnis, klaar voor de terechtstelling

(nostalgie)

Zo kwetsbaar zo breekbaar aanraakbaar onzegbaar herkenbaar
vermurwbaar onstilbaar ondeelbaar –
Een lichaam:
Zo broos

(gruwzucht)

Zo klaaglijk ondraaglijk onbehaaglijk onverdraaglijk –
Een leven:
Zo leeg

(danse macabre)

Zo kansloos en doelloos en stuurloos en roemloos vruchteloos
liefdeloos besluiteloos machteloos achteloos harteloos
radeloos rusteloos waardeloos tomeloos teugeloos roekeloos
oeverloos eindeloos bodemloos genadeloos –
Een leven:
Een lichaam:
Een hel

(samen)

Een leven:
Een lichaam:
Een hel

II . 7 De terechtstelling

- op de brandstapel hoort Gilles voor het laatst zijn Démonen

(nostalgie)

Waarheen verdween wat schoon was en sereen –
Beween wat zacht en zuiver was voorheen
En nu alleen nog vuig is en obsceen

(gruwzucht)

Een kind ontbindt van in de moederschoot
Al groeit en bloeit het – ooit moet het kapot
Zijn vlees verzuurt, zijn botten worden rot

(danse macabre)

Geen bloem, geen bloed, geen goed ontkomt eraan
In stank en rans bederf teniet te gaan –
Geniet en dans en trek het u niet aan
Wat ooit bestond, moet toch ten onder gaan

(samen)

Beween wat zacht en zuiver was voorheen
Geen bloem, geen bloed, geen goed ontkomt eraan
Wat ooit bestond, moet nu ten onder gaan (*bis*)

Bronnen

Jeanne

Jeanne d'Arc, Mary Gordon, Balans Biografie, Amsterdam, 2001
'Bernard Shaw's Heilige', Johan Huizinga in De Gids, jaargang 89,
nrs. 4, 5 en 6; Van Kampen en zoon, Amsterdam, april/mei/juni 1925

Jeanne d'Arc. De maagd van Orléans, Guus Pikkemaat, Aspekt,
Soesterberg, 2009

Joan of Arc and the Hundred Years War, Deborah A. Fraioli,
Greenwood Press, London, 2005

Les Minutes du Procès de Jeanne d'Arc, traduit par
R.P. Dom H. Leclercq, 1906; op het net:
<http://www.abbaye-saint-benoit.ch/saints/Jeanne/index.htm>

Gilles

De magie van het kwaad. Gilles de Rais en de Middeleeuwen, 1404
- 1440, Philippe Reliquet, Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1986

Gilles de Rais, Matei Cazacu, Editions Tallandier, Paris, 2005
Le Procès Inquisitorial de Gilles de Rais, Maréchal de France —
avec un essai de réhabilitation, Ludovico Hernandez,
Bibliothèque des Curieux, Paris, 1921; op het net:
<http://www.archive.org/details/leprocsinquisi00raisuoft>

ALGEMEEN HISTORISCH
Herfsttij der Middeleeuwen, Johan Huizinga, Wolters-Noordhoff,
Groningen, 1986 (tweintigste druk — eerste druk 1919)

The Hundred Years War. England and France at War c. 1300 -
c. 1450, Christopher Allmand, Cambridge University Press,
Cambridge, revised edition 2001 (first edition 1988)

Karolus Rex. Studies over de middeleeuwse verhaaltraditie rond
Karel de Grote, Bart Besamusca & Jaap Tigelaar (eds.),
Hilversum (Verloren), 2005

The Knights Templar, Sean Martin, Pocket Essentials, Harpenden, 2009

De heerser, Niccolò Machiavelli, Athenaeum — Polak & Van Gennepe,
Amsterdam, 1976

Secundair/Literair

Hadewijch. Liederen, Veerle Fraeters & Frank Willaert,
Historische Uitgeverij, Groningen, 2009

'Het Hooglied', uit Het Oude Testament, Statenvertaling, gemaakt op last
van de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden, Dordrecht, 1618/1619;

op het net: <http://www.statenvertaling.net/bijbel/hooglied.html>

‘Veni Creator Spiritus’, pinksterhymne van (vermoedelijk) Hrabanus Maurus (780 - 856); op het net: http://www.chantcd.com/lyrics/veni_creator_spiritus.htm

‘Misteksten: Christus Koning’; op de site van Mysterium Fidei, ‘Werkgroep ter bevordering van de buitengewone vorm van de Romeinse Ritus in Vlaanderen’; op het net: <http://tridentijnsemiss.blogspot.com/2009/10/teksten-van-de-mischristus-koning.html>

Gilles!, Hugo Claus, Nioba Uitgevers, Antwerpen, 1988

Gilles & Jeanne, Michel Tournier, J.M. Meulenhoff, Amsterdam, 1984

De duivel en de maagd, Hubert Lampo, A. A. M. Stols, Den Haag, 1955

Colofon

Bloed & rozen. Het lied van Jeanne en Gilles is geschreven in opdracht van Toneelhuis (Antwerpen). Guy Cassiers regisseerde de voorstelling die in 2011 in première ging in Antwerpen. De tekst werd in datzelfde jaar in boekvorm uitgegeven door de krant De Morgen (Brussel).

Bloed & rozen. Het lied van Jeanne en Gilles werd gespeeld door Katelijne Damen (Koningin / Mme Jeudon), Stefaan Degand (Dauphin / Poitou), Abke Haring (Jeanne d'Arc / Prelati), Han Kerckhoffs (M. De Bouligny / M. De Ferron), Johan Leysen (Gilles De Rais), Johan Van Assche (De la Trémoille / De la Sillé) en Jos Verbist (Mgr Cauchon / Mgr De Malestroit). De dramaturg was Erwin Jans.

De tekst van *Bloed & rozen. Het lied van Jeanne en Gilles* mag vrij worden gedownload en verspreid. Opvoeringen, geheel of gedeeltelijk, mogen pas plaatsvinden na een voorafgaande schriftelijke afspraak met SABAM

Aarlenstraat 75-77 1040 Brussel
+/32/2/286 82 11 contact@sabam.be www.sabam.be

© - Tom Lanoye, Antwerpen, 2011/2012

vorm: Jeroen Los 2012